

KYSUCKÝ MÚZEJNÍK

1/2021
ročník 2

elektronický populárno-vedecký časopis Kysuckého múzea v Čadci

KYSUCE ZNÁME
I NEZNÁME

ZBIERKY - AKVIZÍCIE,
OCHRANA A PREZENTÁCIA

NOVINKY

ISSN 2729-7446

ŽILINSKÝ
SAMOSPRÁVNÝ
KRAJ

KYSUCKÉ
MÚZEUM

Obsah

PRÍHOVOR RIADITELKY	3
KYSUCE ZNÁME I NEZNÁME	
Buchta, Adam Krutosť v kysuckej rozprávke z obce Skalité	4
Bernátová, Martina Tri listy pre Jána Silvestra Reka	8
Janík, Mário O synoch Kysúc, ktorí zostali pochovaní v sovietskej zemi (1. časť)	14
Liščák, Marián Vystáhoalectvo z Kysúc do juhovýchodného Uhorska v rokoch 1834 – 1835	22
Majerčíková, Danka Nález mincí v Hornom Vadičove	28
Turóci, Martin Povodeň v roku 1925 na Kysuciach	34
ZBIERKY A ICH OCHRANA	
Kotvasová, Helena Prírastky ľudového odevu v zbierkovom fonde Kysuckého múzea za rok 2020	40
Ondrová, Petra Tvorba faksimile Mestskej knihy z Kysuckého Nového Mesta z 18.-19. storočia	42
Paráčová, Andrea Školstvo v zbierkach Kysuckého múzea	46
Janigová, Alexandra – Jesenská, Zuzana – Paráčová, Andrea Modernizácia depozitárov Kysuckého múzea z Fondu na podporu umenia	54
NOVINKY	
Adamčík, Tomáš Projektové novinky Kysuckého múzea	60
Buchta, Adam Správa o obnove stálej expozície a priestorov Kysuckého múzea - Vlastivedného múzea v Krásne nad Kysucou	64
Janigová, Alexandra Nové výstavy aj sprístupnené Múzeum kysuckej dediny. Aj na to sa môžu návštevníci tešiť	66

Vážení priaznivci Kysuckého múzea,

do rúk sa Vám dostáva ďalšie číslo nášho internetového časopisu Kysucký múzejník, vstupujúci do svojho druhého ročníka. Dozviete sa veľa zaujímavých vecí z dejín Kysúc – o vyšťahovalectve v ťažkých rokoch 1834 – 1835, povodni v roku 1925, ale i o Kysučanoch padlých v bojoch počas druhej svetovej vojny v Sovietskom zväze. Zoznámite sa s rozprávkou zo Skalitého i s nálezom mincí z Horného Vadičova. Do širšej regionálnej histórie svojím článkom prispela aj kolegyňa z Považského múzea Mgr. Martina Bernátová, čomu sme veľmi radi. Veríme, že sa stane dobrým zvykom, že v našom časopise budú uverejňovať články aj kolegovia z iných príbuzných či spriaznených inštitúcií.

Osobne sa veľmi teším kapitole Zbierky a ich ochrana, ktorá čitateľom prináša pohľad do „zákulisia“ práce múzea, či už o zbierkotvornej činnosti, alebo práci našich reštaurátorov a konzervátorov. Môžeme sa tiež pochváliť úspešným projektom z Fondu na podporu umenia, vďaka ktorému sa depozitár fondu História zmenil na moderné odborné pracovisko.

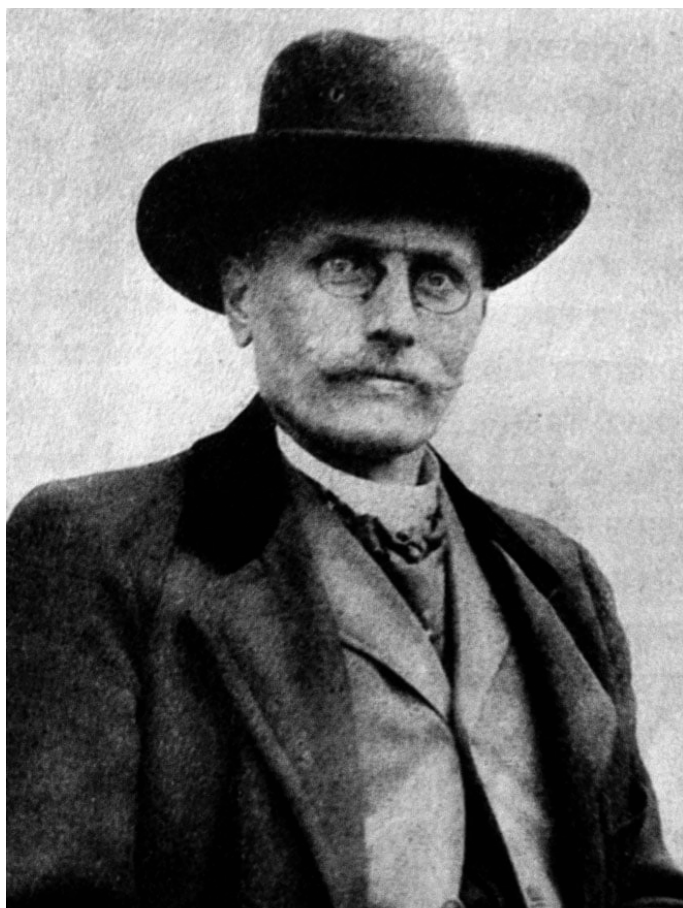
V Novinkách sa dozviete o obnove expozície vo Vlastivednom múzeu v Krásne nad Kysucou, o výstavách, ktoré si budete môcť pozrieť v našich pobočkách. Bohužiaľ, prehľad plánovaných podujatí Vám momentálne poskytnúť nemôžeme, pretože ich realizácia bude záležať od vývoja epidemiologickej situácie. Dozviete sa tiež, že sme veľmi činorodí, snažíme sa získavať financie z rôznych grantov a zveľaďovať múzeum a prácu v ňom hlavne pre Vás, našich priaznivcov.

Prajeme príjemné čítanie

Mgr. Helena Kotvasová

Krutosť v kysuckej rozprávke z obce Skalité

ADAM BUCHTA

Pol'ský lingvista a etnograf Roman Zawiliński skúmal ľudovú kultúru v oblasti slovensko-poľského pohraničia (Wikimedia)

napríklad rozprávka *Či še hnevace?* zachytená v Dobšinského Prostonárodných Slovenských povestiach. Tak ako dnes, niektorý divák či čitateľ fandí záporakovi, priali takýmto hrdinom aj naši predkovia. Vďaka záujmu etnografov v minulosti sa nám zachovali aj takéto pre nás nerozprávkové príbehy. Jeden z nich má čitateľ možnosť si prečítať. Bol zaznamenaný poľským etnografom Romanom Zawilińskim v roku 1895. Publikovaný preklad jednej z troch ním zachytených rozprávok bol preložený z polonizovaného zápisu skalického nárečia. Niektoré vety boli počas prekladu doplnené, aby sa stali zrozumiteľnejšími pre súčasného čitateľa. Akú krutosť teda rozprávka obsahuje? Hlavný hrdina Juraj oklame

Dnes obvykle pri slove rozprávka priradíme takýto príbeh k tým detským. Ak sa však pozrieme na obsah rozprávok v minulosti, je pravda niekde inde. Rozhodne neboli určené len detskému poslucháčovi. Práve naopak, mnohé z nich boli príbehmi pre dospelých. Rozprávali si ich dospelí ľudia ako formu zábavy. Ich úlohou často nebolo dávať ponaučenie, byť príbehom kladného hrdinu. Hrdinovia rozprávok v minulosti páchajú nepredstaviiteľné zločiny, sú amorálni, krutí a zlí. Takáto je

láskavého mlynára a predá mu bezcennú kožu za peniaze, vydiera mlynárkinho milenca vyhrážajúc sa mu zabitím. Predá mešťanom falošný liek proti moru. Presvedčí naivného pastiera, aby sa vydal v sude za bohatstvom, čo možno viedlo k jeho smrti a následne mu kradne stádo oviec. Okrem toho, že dvakrát spôsobil svojim bratom vážnu bitku, nakoniec ich dohnal k smrti utopením. Po ich smrti si privlastnil aj ich majetok, hoci podľa rozprávania mali dedičov, teda deti. Aké by sme si z toho

Kysuce známe i neznáme

teda mali zobrať poučenie? Je dobré byť prešibaným a obohatiť sa na ujmu každého, kto je hlúpejší ako my. Klamať, kradnúť a podvádzať je najlepšou cestou k úspechu a bohatstvu. Zločiny hlavného hrdinu ospravedlňuje len to, že jeho vlastní bratia mu chceli uškodiť. Je to však dôvod, aby škodil iným? Alebo je príbeh skôr čiernou komédiou a mal by sa brať s nadsádzkou. To je dnes už len na posúdení čitateľa.

O Jurovi a jeho bratoch

Bol raz jeden gazda a mal troch synov. Ochorel však a preto urobil testament, prikázal im, aby sa podelili statkom. On ten gazda mal veľa kráv. Dvaja jeho synovia boli bohatší, ale nemali deti a tretí Juro bol chudobný. Keď otec zomrel, chceli si tí dvaja majetok zobrať. Všetci mali maštale v dvore. Dohodli sa, že kravy na noc pustia na ten dvor a koľko ktorých vojde komu do maštale, toľko bude jeho. Vyhnali kravy a šli domov, do chalúp, každý do svojej. Bohatí nespali a ten chudobný zaspal. Tí boháčik tomu chudobnému iba jednu starú kravu doviedli do maštale. Ráno ide do chlieva a vidí, ale len jednu starú kravu. Veľmi sa rozhneval, že čo on bude toho starého „deda“ chovať, vzal a zarezal ju. Mäso z nej dal do geletky a kožu zavesil na strechu. Za 2 týždne bolo na tej koži až div chlпов, tak ju zobral a zošil, položil na tragač (*fúrik*) a šiel s tým na jarmok. Keďže nadišla noc, nemohol dôjsť na jarmok, zastavil sa teda pri jednom mlyne. Pozrel sa oknom a tam vnútri bola mlynárka a nejaký Pán (*šľachtic*). Ona toho Pána hostila dobrou kapustou, omastenými haluškami, dobrou pečenou kurou a aj vínom. Mlynár prišiel a zabúchal silno na dvere, ona skryla toho Pána do skrinky, tie halušky do trúby a tú pečenú sliepku do štrichu

(*zásobnice na obilie*). Víno skryla pod lavór a zhasla svetlo. Mlynár sa hneval, že čo tak dlho sedela v tej chalupe a neotvárala mu. Potom tam prišiel Juro s tou kožou. Mlynár sa ho pýta: Kam že ide? Odpovedal, že na jarmok, že ho tiež pekne prosí o nocľah. On mu povedal, že ho teda nechá prenocovať. Potom dala mlynárka na večeru chlieb a to s kyslým mliekom. Mlynár sa jej pýta či by mu nemohla niečo lepšie nachystať – možno sliepku zabiť a nie mlieka ale vína na pitie doniesť – ona povedala, že to páni takto jedávajú a nie sedlač. Potom mlynár hovorí Jurovi, aby tiež s nimi jedol, keďže nie je nič lepšie, že sa z toho najedia. Vtedy zazrel, že nejaký batoh so sebou vláči – pýta sa ho teda, že čo že to so sebou nesie? On mu odpovedal, že sú to „Proroky“. Prosil ho teda, aby niečo zaprorokoval – zaklopkal na kožku a priložil na ňu ucho, nato hovorí: Tie Proroky takto hovoria, že v trúbe sú halušky, v truhlici (*štrichu*) dobrá pečenka, v poličke dobrá kapusta a pod lavórom víno. Mlynárka sa rozosmiala, že kde by sa to tam vzalo. Mlynár však vraví, že sa treba ísť pozrieť – a tu všetko tak našli, ako bolo povedané. Mlynár povedal, že to sú dobré „Proroky“. Poprinášal všetko a tiež Jura ponúkol, veď to predsa treba zjesť. Mlynár volal aj mlynárku, aby sa išla s nimi najesť, ona však bola zlostná a odišla von do poľa. Mlynár nejedol, radšej o Prorokoch hovoril. Potom sa spýtal, že či by nechcel predať tých prorokov – on (*Juro*) povedal, že nie, že sa pri nich dá veľa peňazí zgazdovať. Mlynár ho prosil, aby mu ich predal. On mu teda navrhol 50 zlatiek. Najskôr nechcel, že je to moc, toľko nechcel dať, ale nakoniec sa dohodorili na tých 50 zlatkách. Potom ho teda (*Juro*) učil, ako má na tie proroky klepkáť – za-

klopkal, priložil ucho a vraví mu, že proroky mu hovoria, že v tej skrinke je prekliaty čert, aby tú skrinku dal pod koleso, pod to vodné – mlynské. Mlynár na to povedal, že to spraví až ráno, nato skrinku zamkol. Juraj na to mlynárovi povedal, že si na nej (skrinke) uvarí jesť, nech mu ju teda dá. Ráno položil skrinku na tragač a viezol ju po ceste. Prišiel až na most, pustil tragač z rúk na zem a takto vraví: čo sa ja budem s čertom prekliatym mordovať, tu ho hodím do tej vody, nech sa utopí. – Zo skrinky sa ozvalo volanie: Nie, nie! Juro teda chcel, že nech mu dá 200 zlatých. Zo skrinky sa ozvalo: že to je moc veľa, ale Juro nechcel ani ½ grajciara z toho spustiť. – Dal mu teda ten zo skrinky tie dve stovky, a on ho teda vypustil.

Prišiel teda domov a vraví bratom, že za tú kožu dostal 250 zlatiek. Oni vzali všetky svojej kravy a zabili ich, pýtali sa ho kde treba ísť s tými kožami na predaj. Povedal im, aby išli tam do toho mlyna, keď sa bude mlynár pýtať, že čo nesú nech mu povedia: Proroki. Oni tam šli s tými kožami, pýtali sa mlynára, či nepotrebuje kúpiť Proroki. Hneď ako začul, že hovoria o Prorokoch, vstal a zavrel bránu. Sluhov pozvoľával, rozdal im kyje a dobre tých bratov vybil. Vrátili sa domov a rozmýšľali, ako by sa mohli tomu svojmu bratovi pomstiť. Potom sa dohodli, že svojim deťom prikážu, aby do sena, čo ten ich brat mal, všelijaký hnoj nanosili, zahrabali a zadupali. Keď zbadal čo robia, on vôbec nekričal na nich, ani im nič nerobil. Pekne vzal a pozbieral to seno do suda, zatiaľ čo oba konce suda, dal to na tragač a odviezol do mesta na predaj. Keď prišiel do mesta pýtali sa ho ľudia, čo to vezie. On im odpovedal, že je to liek na mor. Ľudia odrazu bežali k starostovi, hovoria mu, že taký jeden človek vezie liek na

mor, že to je treba isto kúpiť. Tak to hneď vzali, kúpili to od neho za osem stoviek. On im povedal, aby ten sud nerozbednili, až kým nepríde mor. Vrátil sa domov, pochválil sa bratom, že za to seno dostal 800 rýnskych (*zlatých*). Na to ho oni začali prosiť, aby svoje deti do toho ich sena posielal, hnoj nosiť a dupať. Potom im nakázal tam do tej obce to zaviesť ako liek na mor. Oni odišli s tým tam. Tam sa ich všetci ľudia pýtali čo vezú: Oni vraveli, že liek na mor. Ale ten prvý liek na mor oni už rozbednili a teda vedeli čo tam v tých sudoch je. Takže teraz tých dvoch bratov zbili tak, že sa ani nevládali vrátiť domov.

Keď sa vrátili domov chceli sa pomstiť, za to čo im spravil, na tomto svojom bratovi. Zamienili si, že ho utopia. Vzali ho, chytili ho a dali do suda. Sud pustili po Váhu. On ako sa niesol v tom sude začal kričať, že on nebude pánom na Budíne. Jeden ovčiar sa pýtal, čo to on kričí. Juro odpovedal, že prišli páni z Budína a zvolili ho za toho najvyššieho nad Budínom, ale on tam nechce ísť a vládnuť. Ten ovčiar mu vraví, že on pôjde slúžiť za toho Pána, Juro vyšiel zo suda a ovčiar si tam sadol. Ovčiara iba Pán Boh vie kde tá voda zanesla a Juro vzal ovce so sebou domov. Kde, pýtajú sa ho bratia, kde toľko tých oviec vzal. On im odpovedal, že ich bol taký div (*krdel'*) a že nevidel pri nich nikoho ani psa, ani ovčiara. Tak ich trochu zobral, ale že ich tým ešte div (tak veľa že zázrak) zostalo. Oni si obaja sadli do suda a pustili sa po Váhu, oviec však nikde nebolo vidno. Voda ich zanesla až do Dunaja a tam sa utopili. Juro vzal všetko bohatstvo po týchto svojich bratoch a aj svoje a potom už bol bohatý.

(Rozprával Jozef Potočár)

Kysuce známe i neznáme

Literatúra

ZAWILIŃSKI, Roman: PRZYCZYNEK II. do etnografii polskich na Węgrzech. In: *Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne* Tom I. Krakow : Akademia Umiejętności w Krakowie, 1986, s. 417 – 419.

Poznámky k rozprávke

V rozprávke sa nachádzajú logické nezrovnalosti, rozprávač si ich buď ne všimol, alebo preňho nemali význam. Tieto nezrovnalosti nie sú chybou prekladu, ale skôr dôsledkom toho, že ľudový rozprávač nerobil korektúry a nad príbehom hlbšie neuvažoval. Tu sú niektoré z nich. 1. Na začiatku textu je uvedené, že Jurovi bohatí bratia nemali deti, neskôr však posielajú svoje deti, aby nosili rôzne "svinstvo" Jurovi do sena. Rozprávač teda asi zabudol na svoje tvrdenie na začiatku príbehu.

2. Nazlostená mlynárka odchádza „do poľa“ teda preč z domu, ráno sa nevracia a vôbec sa nesnaží zachrániť svojho milenca. Z príbehu úplne mizne. Rozprávač už postavu mlynárky nepotreboval, preto ju nechal zmiznúť.

3. V príbehu o mlynárovi sa objavujú odnikiaľ jeho sluhovia. Na začiatku príbehu to vyzerá, že žil s manželkou v mlyne sám, no keď prichádzajú Jurovi bratia, povoláva sluhov, aby ich zbili. Autor potreboval na potrestanie bratov viac osôb ako len jedného mlynára.

4. V príbehu o ovčiarovi nie je vysvetlené ako Juro zachránil zo suda v rieke. Príbeh predpokladá, že Juro je uväznený, teda zo suda nemôže ujsť a preto kričí. Ovčiar sud pravdepodobne v rieke chytá a Jura púšťa, následne sa sám necháva do suda zabeďniť.

5. Jurovi bratia neuvažujú nad tým, ako sa dostal zo suda, prijímajú, že objavil ovce, zbral si ich a nechávajú sa do sudov sami uväzniť. Ak by im niečo nebránilo sudy opustiť, prečo by sa plavili až do Dunaja za svojou záhubou?

6. Dedičia Jurovych bratov, ich deti z príbehu miznú, aby si Juro mohol bez prekážok privlastniť ich majetok.

Tri listy pre Jána Silvestra Reka

MARTINA BERNÁTOVÁ (Považské múzeum)

Ján Silvester Rek
(Považské múzeum)

V zbierkach Považského múzea sa nachádzajú tri listy, ktoré boli pred vyše sto rokmi doručené do Žiliny, Jánovi Silvestrovi Reko.

Ján Silvester Rek (*30. 12. 1855 Žilina – †30. 6. 1923 Žilina) je významnou historickou osobnosťou Žiliny, ktorú charakterizujú najmä slová ako národovec, publicista a pansláv. Po štúdiu na gymnáziu pracoval Ján S. Rek na troch školách ako učiteľ. Po návrate do Žiliny spolupracoval s notárom Dr. Jánom Milcom pri organizovaní slovenského peňažného ústavu Vzájomná pomocnica v Žiline (zal. 1873). Spočiatku pracoval Ján Rek ako pomocný účtovník, od roku 1883 už bol ve-

dúcim úradníkom a členom správy. V roku 1918 podporil fúziu Vzájomnej pomocnice s Tatra bankou a v následne zriadenej filiálke v Žiline pracoval do roku 1923 ako pokladník a prokurista. Počas pôsobenia v Pomocnici zbieral účastiny po celom Slovensku a inicioval charitatívne zbierky. Bol autorom článkov o politických a kultúrnych pomeroch v Uhorsku, ktoré pre kritické postoje mohol publikovať iba v českých časopisoch, hlavne v *Národních listech*. Pre zborník *Tovaryšstvo* napísal vlastivedný príspevok o Budatíne. Propagoval a šíril slovenské knihy a časopisy. Ján S. Rek stál aj pri zrode Sokolskej jednoty bratskej v Žiline a stal sa jej prvým starostom. Po skončení 1. svetovej vojny zastával funkciu podpredsedu vo výbore Slovenskej miestnej národnej rady v Žiline. Ján Silvester Rek bol dvakrát ženatý. Prvou manželkou sa stala Anna Bezděková (*15. 7. 1866 Frýdek – dnes Frýdek-Místek, ČR – †19. 10. 1890 Žilina), ktorá do Žiliny prišla pracovať ako fotografka. Po narodení ich prvého syna, ktorý po pár dňoch zomrel, opustila svet aj Anna. Druhou manželkou sa stala jej mladšia sestra Matilda (*23. 3. 1868 Frýdek – †7. 11. 1939 Žilina), ktorá pokračovala v práci v zabehnutom fotoateliéri. S Matildou mal Ján S. Rek päť detí.

Prvý list, ktorý chceme v tomto príspevku predstaviť, bol napísaný v New Yorku Antonom Bielekom. **Anton Bielek** (*10. 9. 1857 Bytčica – †27. 1. 1911 Viedeň) bol spisovateľ, publicista a učiteľ. Pracoval ako úradník

Kysuce známe i neznáme

Tatra banky v Turčianskom sv. Martine, bol redaktorom a vydavateľom *Ludových novín*, redaktorom *Katolíckych novín* v Trnave a neskôr v Skalici. Tlak na nutnosť vydávať noviny v maďarčine, ako aj súdne stíhanie pre národne angažovanú politiku, prinútili Bieleka aj s rodinou k emigrácii do USA. V New Yorku pôsobil ako redaktor *Slováka v Amerike*, ktorý vydával jeho zať C. L. Orbach. Neskôr bol aj členom dozorného výboru Slovenskej ligy v Amerike. Okrem iného písal aj články o príčinách a následkoch slovenského vystáholectva a proti maďarizácii. Ani v Amerike to Bielek nemal jednoduché. Rozpráva sa, že keď niekto emigruje, celý zvyšok života si smútok za domovom ťahá ako guľu prikovanú k nohe. O jeho smútku a clivote za Slovenskom vypovedá aj predkladaný list, ktorý nie je datovaný, ale vznikol krátko po emigrácii. Anton Bielek nakoniec Ameriku opustil v hlbokej depresii. Na Slovensko sa už nevrátil, zomrel v roku 1911 vo Viedenskom ústave pre choromyselných.

Milý Janko moj. Snáď si už počul ťažkú zpravu, že som sa vystáhoval. Veci sa krušno vyvyňovaly. Juriga s Jehličkom robily somárstva, nakopili dlžob postavenie neisté a potom tie súdy. Vyvolili ma síce za účtovníka do Námestova, ale mal som tam len 1000 zl. a tantienu. Čo by si bol počal?!

Mariška, Ivan, Anica, Hano sú tu, ostatným len ešte peniaze pošlem. Deti sú ešte bez roboty a to ma veľmi mrzí, bárs to nemože byť ani ináč. Bez angličtiny je tu hrozne ťažko. Musíme sa všetcia učiť. Pýtaš sa jako sa mám? Darmo je, neviem ešte ani sám. Moje položenie sa iba neskôr objasní. Len ma trápi hrozná túha za domovom. Hrozná, že mi je

skoro do plaču. Moj Bože, daj mi zdaru a šťastia požiť, dačo si zgardovať, aby Vás ešte aspoň raz videl. Mám 1200 dollarov. Ani som sa od Vás, ani od nikoho neodobral. Bol

Anton Bielek (Literárny archív SNK)

som skoro zúfalý; nuž načo žiale si robiť ešte väčšie. Dávam ti takto s Bohom Janko moj i Matildka. Boh vie, či sa ešte vidíme kedy. Spomínajte si na nás často. A píš mi Janko moj prosím ťa. Tu teraz zasielam vexel Blažkovi do Frivaldu. Peniaze zašlem tebe zajtrá. Zdá sa, príde dosť nedaj protestovať. Zplácam na zrážku 10 kor. Vexel nechajte otvorený. Ja tu nemám druhej zme aky už. Pre istotu vašu je lepšie keď je otvorený.

Myslím, že jak dá Boh šťastia prídem tu k dochodkom ale zachýta ma časom taký bôľ, že ani vypovedať nemožno. Ale čo sa žalovať. Už sa stalo. Zúfať a plakať neni príčiny. Vítajú ma tu všade skvelo. Všetko by mi posnášali.

Ivan Hálek
(Považské múzeum)

*A ja smutný, smutný, myslím na rodný kraj.
Ale to prejde. Žena s deťmi prídu za nami,
myslím že už na druhý mesiac. 7 – 8 rokov
musíme tu vydržať.*

*Pozdrav Lajdovcov i všetkých. A piš mi
Janko moj často. Bude mi potechou tvoj list.
Fotogr. sme predali za 150 zl.
Srdečne ťa objímam, bozkavam a som tvoj
dobrý*

*Ant Bielek, New York 9/6, 188.
Ave. A.*

Druhý list napísal iný Rekov priateľ, Ivan Hálek, syn českého básnika Vítězslava Háška. **Ivan Hálek** (*11. 11. 1872 Praha – †17. 2. 1945 Praha-Modřany) bol český lekár, spisovateľ, prekladateľ a pedagóg. Pôsoobil hlavne na Slovensku, kde pracoval ako lekár. Najskôr pôsobil v Čadci a od roku 1905 v Žiline. Počas

prvej svetovej vojny Hálek pracoval ako vojenský lekár v Těšíne (ČR), Poľsku, v Hraniciach (ČR) a v Bosne. V rokoch 1918 – 1920 zasadal v Revolučnom národnom zhromaždení. Za prvej republiky sa angažoval v politike za agrárnu stranu. V rokoch 1921 – 1939 bol primárom detskej nemocnice v Bytčici. Počas druhej svetovej vojny žil v Prahe a venoval sa prekladateľstvu. Konca vojny sa však nedočkal, zomrel vo februári v roku 1945. List Jánovi S. Rekovi napísal Hálek ešte počas prvej svetovej vojny, o čom svedčí odtlačok datovanej pečiatky zo 6. apríla 1918. Do Žiliny sa vrátil až ku koncu vojny. Je teda možné, že list napísal ešte z Bosny. V liste Hálek žiada úver v prípade potreby pre svoju manželku. S Aloisiou (Luisou) Klicperovou sa oženil v roku 1903 a mali spolu dve dcéry.

*Drahý priateľu,
pri poslednom shľadaní mal som úmysl Ťa
požiadať osobne, ale zabudol som. Preto to
robím teraz písomne.*

*Ak by sa moja žena dostala do finančnej
tiesne, prosím Ťa aby Pomocnica jej povolila
úver. Garanciou by mohli byť moje police
„Prahy“ i Assec. Gener.“ ktoré sú teraz už
čisté.*

*Za tento rok stihol som zaplatiť nielen
všetky dlžoby ktoré som bol nútený spraviť
behom vojny ale aj tie, ktoré som mal ešte
z dob pokoja. Presvedčil som sa, že ak bude
zdravie, už budem v stave zaplatiť zas aj
budúce dlžoby, ktoré prípadne budem nútený
urobiť. Preto myslím že by Pomocnica sa
nedopustila riskantného kroku, kebyste mi
povolili úver.*

*Predom Ti ďakujem. Bud zdráv
Tvój Hálek*

Kysuce známe i neznáme

Autorom posledného listu je Andrej Kmeť. **Andrej Kmeť** (*19. 11. 1841 Bzenica, okr. Žiar nad Hronom – †16. 2. 1908 Turč. Sv. Martin) bol rímskokatolícky kňaz a polyhistor (napr. archeológ, botanik, etnograf). V roku 1892 navrhol založiť Slovenskú učennú spoločnosť so sídlom v Turčianskom sv. Martine a s filiálkami vo všetkých slovenských mestách. Písal popularizačné brožúrky, štúdie, odborné články do časopisov, novín a zborníkov, zostavil herbár, ktorý obsahuje 72 tisíc položiek. Zbieral výšivky a čipky, ktoré propagoval doma aj v zahraničí (Viedeň, Praha, Paríž). Systematicky sa venoval archeológii a zachránil nekompletnú kostru mamuta z Beše. Na konci 19. storočia sa zaslúžil o založenie Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Aj vďaka jeho zberom a zároveň aj darom sa budova Národného Domu v Turčianskom Sv. Martine zaplnila natolko, že inicioval výstavbu novej budovy, vhodnejšej na muzeálne zbierky a samotnú expozíciu. V roku 1906 sa zúčastnil na kladení základného kameňa prvej budovy Múzea v Turčianskom sv. Martine, ktorý aj posvätil. Otvorenia múzea sa už nedočkal, zomrel vo februári 1908. V liste z roku 1907 adresovanom Jánovi S. Rekovi píše o svojom pátraní po cechových pohároch. Pravdepodobne išlo o mäsiarsky cech a žilinského mäsiara Štefana Beniača. Samotný Ján S. Rek pochádzal zo súkennického rodu Rekovcov, v ktorom sa remeslo dedilo už od 18. storočia. Posledným súkenníkom bol Jánov brat Pavol Rek, ktorý prevádzkoval vo svojom dome súkennícku dielňu. Je tak možné, že išlo práve o poháre žilinského súkennického cechu. Rekovci opatrovali cechové písomnosti a v druhej polovici 20. storočia ich potomkovia Jána S. Reka odovzdali do archívov a múzeí.

Andrej Kmeť
(Wikipedia, voľné dielo)

Blahorodý Pane!

Už som, ako sa hovorí, každý kameň pohýbal, aby sme cechovné poháre od p. Beniača dostali, ale všetko marne. Prosil som P. Murína: nemám odpovede; prosil som p. Krupca: takže prosil som p. Opáta a p. Zaymusa: podobne žiadnej odpovede; a pravdepodobne ani nepoložili ani krížom slamy. Nedivím sa tomu ani mak, lebo veď je to svetoznáma „cnosť“ slovanská, tá lebadosť, nevšímavosť a skúposť. Mienim ešte písať p. Farárovi Beniačovi, aby v náš prospech pôsobil na otca svojho. Čo myslíte? Je to radno? Dľa mojej mienky to už nič nepokazí, lebo osud pohárov môže dávno byť riešený v neprospech nášho Musea. Prosím o láskavú mienku. Alebo ešte písať p. Karasovi?

Vrelo poručený, s výrazom úprimnej úcty a rodáckeho pozdravu trvám v Turč. Sv. Martine 17. Júla [1]907.

Oddaný A. Kmeť

List od Andreja Kmeťa
a podpisy spomenu-
tých národovcov na
ďalších listoch adre-
sovaných Jánovi Re-
kovi (Považské
múzeum)

Andrej
A. Kmeť

Ján Reč

Budu zdrav
Lj. Halas

Kysuce známe i neznáme

Pramene a literatúra

Považské múzeum. *Korešpondencia Jána S. Reka*, evid. č. H 2939, H 2942, H 2944.

BERNÁTOVÁ, Martina: *Foto Rek Žilina, tajomstvo jedného kufra*. Žilina : Považské múzeum v Žiline 2020, 160 s.

BERNÁTOVÁ, Martina: Súkennický rod Rekovcov zo Žiliny. In: *Vlastivedný zborník Považia XXIX. Žilina*: Považské múzeum v Žiline, 2019, s. 9 – 38.

PARÁČOVÁ, Andrea: Alexander Lombardini a historiografia Kysúc, Anton Bielek a Kysuce. In *Terra Kisucensis. Príspevky k historiografii Kysúc*. Turzovka: Občianske združenie Terra Kisucensis, 2009, s. 40 – 47.

Slovenský biografický slovník. Zväzok I. A – D. Martin: Matica slovenská, 1986. 544 s.

Slovenský biografický slovník. Zväzok II. E – J. Martin : Matica slovenská, 1987. 592 s.

Slovenský biografický slovník. Zväzok III. K – L. Martin: Matica slovenská, 1989. 448 s.

Slovenský biografický slovník. Zväzok V. R – Š. Martin : Matica slovenská, 1992. 560 s.

<https://archiv.nbs.sk/sk/page/zilinska-pomocnica-zilina>

<http://www.mak.wz.sk/> (Andrej Kmeť, život a dielo)

<https://web.archive.org/web/20050206132925/http://www.halek.cz/MUDr.1133.o.html> (Spoločnosť MUDr. Ivana Hálka).

Cintorín padlých slovenských vojakov v Lípovci. Na druhom kríži zľava je vidieť meno strelníka Vincenta Sopeka z Kysuckého Lieskovca (snn.sk)

O synoch Kysúc, ktorí zostali pochovaní v sovietskej zemi (I.)

Chronologický prehľad vojenských telies Slovenskej armády pôsobiacich na východnom fronte so zreteľom na straty z radov Kysučanov

MÁRIO JANÍK

O vojakoch armády prvej Slovenskej republiky, ktorí boli nasadení po boku vojsk Osi vo vojnovom ťažení proti Sovietskemu zväzu sa dlhé roky mlčalo. Po vojne a najmä po nástupe komunistického režimu bola táto téma tabuizovaná, fakty boli prekrúcané polopravdami a slovenský vojak získal ideológiou vymodelovaný obraz priateľa ZSSR ochotného

v príhodnom okamihu zbehnúť na stranu Sovietov. Všetci tí, ktorí do tejto schémy nezapadali, boli rôznymi spôsobmi perzekuovaní, odstrkovaní, skrátka sa stali z nich „občania druhej kategórie“. A pritom v drvivej väčšine prípadov išlo o mladých mužov, ktorí museli zo zákona narukovať a splniť si svoju povinnosť tak, ako väčšina z nás, ktorí zažili vo-

Kysuce známe i neznáme

jenskú prezenčnú službu. Ibaže oni ju zažili v „mrchavej“ dobe. Všetkým kysuckým rodákom, ktorí padli v radoch Slovenskej armády a spia svoj večný spánok v hroboch na území bývalého ZSSR je venovaný tento článok.

Rýchla skupina

Rýchla skupina bola prvým útvarom Slovenskej armády nasadeným vo vojne proti Sovietskemu zväzu. Jej nasadenie bolo viac – menej politickým krokom, keď sa slovenskí ústavní činitelia snažili rýchlym nasadením slovenskej jednotky predbehnúť ďalšieho nemeckého spojencu – Maďarsko, čo sa aj podarilo. Sledoval sa tým politický cieľ a síce, získať si na svoju stranu Adolfa Hitlera, ktorý mal byť arbitrom pri plánovanom vznesení požiadavky o prinavrátaní území na juhu Slovenska anektovaných Maďarskom po Viedenskej arbitráži. Počas jej nasadenia nedošlo k stratám na životoch rodákov z Kysúc.

Rýchla brigáda

Po napadnutí Sovietskeho zväzu 22. júna 1941 sa Slovensko po boku Nemecka a jeho satelitov (Rumunsko – dve armády, Maďarsko – motorizovaný zbor a celá Fínska armáda) zaradilo na stranu agresorov a okupantov. V deň napadnutia ZSSR vznikla Rýchla skupina zložená z motorizovaných zložiek Slovenskej armády, ktorá bola čoskoro premenovaná na Rýchlu brigádu, predurčenú pre nasadenie v protisovietskom ťažení. Velením bol poverený plk. Rudolf Pilfousek a podriadené mu boli prápor motorizovanej pechoty, dve tankové roty s niekoľkými desiatkami československých ľahkých tankov typov LT-35 a LT-38, delostrelecký

Generál Rudolf Pilfousek bol zodpovedný za masaker pri Lipovci (www.aktuality.sk)

oddiel a podporné jednotky. Asi 3.500 mužov bolo zaradených do zostavy 49. horského zboru, nemeckej 17. armády, skupiny armád „Juh“.

Spočiatku postupovala Rýchla brigáda ako druhosledová jednotka naprieč západnou Ukrajinou. 22. júla 1941 podnikol Wehrmacht rozsiahlu operáciu, pri ktorej boli obkľúčené dve sovietske armády v blízkosti Umane. V rámci tejto operácie sa Rýchla brigáda zapojila do bojov pri dedine Lipovec, kde trochu ľahkovážne zaútočila na pozície 44. sovietskej horskej divízie. Niekoľkým tankom LT-35 sa podarilo prebiť až do samotného Lipovca, kde ich však obrancovia obkľúčili a odrezali. Obkľúčené vojsko bolo nutné vyslobodiť protiútokom, pri ktorom sovietski delostrelci zasiahli viacero tankov, pričom 7 úplne zničili. Pri bojoch o Lipovec prišla

*Slovenskí delostrelci
v palebnom postavení
pred Lipovcom
(www.aktuality.sk)*

Rýchla brigáda o viac ako 260 mužov, z toho 75 mŕtvych. Toto číslo predstavovalo najväčšie straty slovenského vojska za jeden deň počas celej druhej svetovej vojny. Najväčšiu vinu na tomto masakre nesie jej veliteľ plk. Pilfousek, ktorý trestuhodne zanedbal prieskum počas celého boja, zle vyhodnotil nutnosť leteckej podpory a podcenil silu protivníka. Svoj život pri Lipovci položili aj ôsmi kysuckí rodáci. **Strelník František Harvančík** z Novej Bystrice sa pri sovietskom protiútoky aj so svojim rojom dostal do obkľúčenia a kryl strelbou z guľometu ústup svojich spolubojovníkov. Napriek rozkazu odmietol ustúpiť a padol ako hrdina. Ďalej to boli **strelník Jozef Hmíra** a **strelník Tomáš Vaňo** (podľa iných prameňov Vančo) z Lieskovca nad Kysucou, **strelník Rehor Jarošík Chalupa** z Horného Vadičova, **strelník v zálohe Vincent Sopek** z Kysuckého Lieskovca, **desiatnik Anton Flašík** a **strelník Pavol**

Škrivánek zo Zákopčia a **strelník v zálohe Jozef Pazdera** z Oščadnice (strelník bola vojenská hodnosť v Slovenskej armáde zodpovedajúca hodnosti vojak). Osem padlých Kysučanov predstavuje desatinu strát celej Rýchlej brigády pri Lipovci.

Bitkou pri Lipovci skončila bojová púť Rýchlej brigády a v smere postupu ju nahradila nemecká 295. pešia divízia, ktorú podporovali z jednotiek RB iba Delostrelecký pluk 11 a Motorizovaná pechotná skupina. Táto zostava začala 24. júla postup na Granov. O dva dni delostrelci zaisťovali delostreleckú podporu pri nemeckom útoku na Kalník a vyslúžili si uznanie až od veliaceho nemeckého generála. 30. júla bol však pri Granove prepadnutý III/11 delostrelecký oddiel (III. oddiel/11 delostreleckého pluku). Jedna z jeho batérií bola obkľúčená sovietskou rotou a prišla o všetku výzbroj. Padlo 8 vojakov, zranených bolo rovnako 8. Jedným z padlých bol

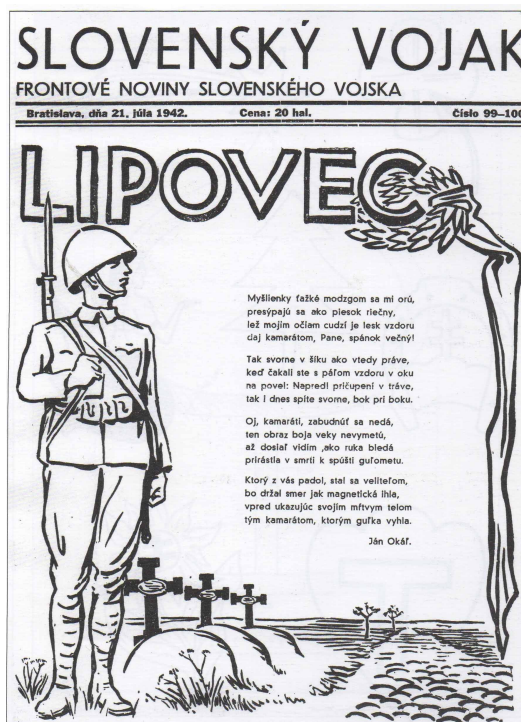

Kysuce známe i neznáme

i **strelník Ján Kubačák** z Vysokej nad Kysucou. Stalo sa tak v čase, keď už RB prestala existovať. Od 25. júla 1941 bola začlenená do formujúcej sa Rýchlej divízie.

Rýchla divízia

V júli 1941, teda v čase bitky pri Lipovci, bola dokončená na území Slovenskej republiky reorganizácia, pri ktorej z vybraných jednotiek bola sformovaná Rýchla divízia (RD) o sile cca 8.500 mužov. Bojovú formáciu tvorili dva motostrelecké pechotné pluky, jeden delostrelecký pluk a zabezpečovacie jednotky (spojovacie, ženijné, prieskumné, zdravotnícke, tylové, vojenský rozhlas a iné). Z počiatku nedisponovala žiadnymi obrnencami, a za celé svoje pôsobenie nemala viac ako dvadsiatku tankov. Automobilov bolo v čase vzniku asi 1.100. Bojového nasadenia sa divízia dočkala v októbri pod velením plukovníka (neskôr generála) Jozefa Turanca (Turanca neskôr vystriedal vo velení divízie plk. Augustín Malár a po ňom gen. Štefan Jurech). Zdecimované jednotky Rýchlej brigády sa do zostavy divízie začlenili pri Bielej Cerkvi. Postupne bola nasadená na pravom brehu Dnepru, ktorý v októbri prekročila a pokračovala k Azovskému moru, odkiaľ musela v zime 1941/42 ustúpiť, pričom sa jej podarilo zachytiť na pravom brehu rieky Mius, kde vydržala napriek ťažkým bojom až do júna. V priebehu obranných bojov na rieke Mius prebral velenie plukovník Malár a jednotka prišla o cca 800 mužov, z ktorých 120 padlo. Ťažké boje prebiehali v druhej polovici februára o kótu 76.7, ktorú bránili vojaci RD. Pri poslednom sovietskom pokuse o dobytie tejto kóty a obce Marinovka dňa 27. februára

Titulná strana zvláštneho vydania frontového časopisu Slovenský vojak, venovanému 1. výročiu bitky pri Lipovci (www.aktuality.sk)

1942 zahynul **nadporučík pechoty Peter Chovaňák** z Nesluše spolu so 4 svojimi mužmi. Pri obojstrannom sovietskom obchvate, ktorý slovenskí vojaci odvrátili, bolo okrem 5 padlých aj 21 zranených. Marinovka sa stala osudnou aj druhému z dvoch kysuckých dôstojníkov padlých počas ťaženia proti Sovietskemu zväzu. 17. apríla 1942 tu zomrel **nadporučík pechoty Jozef Štefánek** z Rakovej. Okolnosti jeho smrti sa mi nepodarilo zistiť, v deň svojej smrti bol však povýšený do hodnosti stotník (kapitán).

RD po vyčerpávajúcich obranných bojov na rieke Mius nemusela ustúpiť, naopak bola začlenená do zostavy 17. armády Wehrmacht a zúčastnila sa protiofenzívy s prvotným cieľom Rostov na Done. Tu si príslušníci slovenskej Rýchlej divízie počínali vskutku výborne, keď pri postupe na Rostov zajali okolo 600 červenoarmejcov a neskôr pri samot-

Strelník v zálohe Ján Šudý z Novej Bystrice skonal v poľnom lazarete v Saratovskej (Publikácia: Kysuce 1938 - 1945, Čadca, KM, 2015)

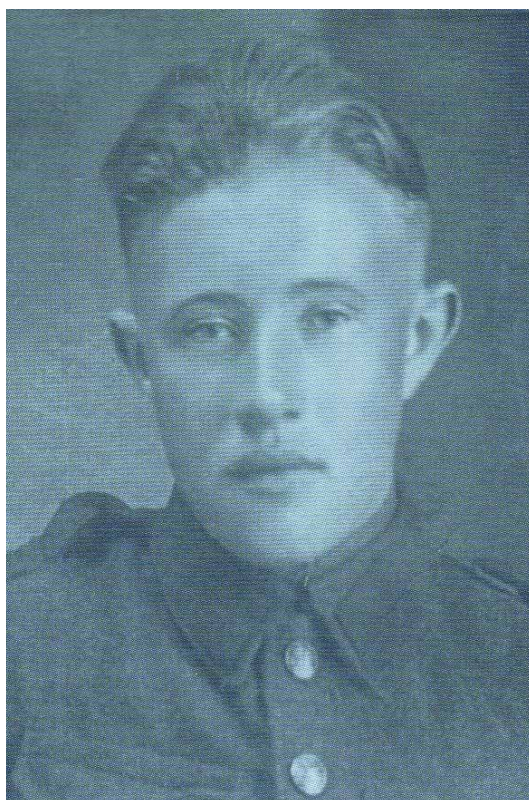

Strelník Šimon Trnovec z Lodna padol pri Bezimjannom (Fotoarchív M. Janíka)

nom dobytí Rostova, keď sa im ako prvým podarilo dosiahnuť južný breh Donu a zajali viac ako 10.000 sovietskych vojakov. Koncom júla začala skupina armád A postup smerom na Kaukaz, v ktorej rámci bola nasadená i RD v zostave 1. tankovej armády, neskôr 17. armády. Divízia prekonala vzdialenosť 700 km v augustových horúčavách a dorazila na predhorie Kaukazu. Po prekročení rieky Kubáň sa zmenil ráz krajiny, ukrajinské stepi vystriedali lesy, čo samozrejme prinieslo nový spôsob boja a výrazné spomalenie postupu. Tuhé boje zviadli príslušníci RD v okolí obcí Suchaja Cica a Kutajskaja. 19. augusta padol v lokalite Suchaja Cica **desiatnik Ján Vertfrain** z Čadce, v nasledujúci deň 20. augusta **strelník Jozef Talapka** z Novej Bystrice a o dva dni 21. augusta **strelník Gašpar Dorman** z Vysokej nad Kysucou. 10. septembra prebehlo niekoľko útokov sovietskych diverzných skupín na vojakov RD v okolí Kutajskej. Partizáni prerušili telefónne vedenie a potom ostreľovali spojárov snažiacich sa poruchu opraviť, prepadli kuchynský trén (trén = zásobovacie vozidlo, voz so záprahom), sanitku i autokolónu s ranenými, ba trúfli si aj na delostrelecké postavenie. Pri jednom z týchto útokov zahynul **desiatnik Ján Skalka** z Oščadnice. V Kutajskej našli svoju smrť i ďalší Kysučania. 24. septembra zahynuli **slobodník Pavol Podolák** z Krásna nad Kysucou a **strelník Jozef Cudrák** z Olešnej. Stalo sa tak v čase, keď sa nemecké velenie pokúsilo obnoviť ofenzívu. V polovici októbra, keď už bolo jasné, že tento pokus opäť uviazol, zomreli **strelník v zálohe Šimon Gužík** z Čadce (14. októbra) a o deň neskôr **strelník v zálohe Ján Chovanec**

Kysuce známe i neznáme

Pomníček, ktorý dali postaviť Šimonovi Trnovcovi na cintoríne v rodnej obci dnes už nestojí (ives.minv.sk)

Strelník Jozef Talapka zahynul v obci Sucha Cica (Publikácia: Kysuce 1938 - 1945., Čadca, KM, 2015)

z Lutí. V lokalite Saratovskaja zomrel na následky zranení 3. novembra **strelník v zálohe Ján Šudý** z Novej Bystrice.

V októbri sa po bitke pri Stalingrade postup nemeckých jednotiek v ZSSR zastavil, čo postihlo i skupinu armád A, ktorá musela začať sťahovanie z dobytých pozícií. Blitzkrieg (blesková vojna) sa v tomto štádiu zmenila na ústupovú vojnu. RD sa pri stabilizácii frontu začiatkom novembra opevnila na rieke Psekups juhovýchodne od mesta Gorjačij Kľuč až po osadu Bezimjannoje. V tejto osade padol 15. decembra **strelník Šimon Trnovec** z Lodna, ktorého roztrhal granát. O spôsobe smrti autora informovala Šimonova žijúca sestra Pavlína Trnovcova v roku 2013. Rodina bola o smrti informovaná listom. Príbuzný postavil padlému vojakovi na miestnom cintoríne symbolický hrob, ktorý

sa však do súčasnosti, bohužiaľ, nezachoval. V Gorjačom Kľuču utrpel v novembri 1942 ťažké zranenie **strelník Filip Kaplík** (*1920) z Horného Vadičova. Zranenie prežil a zdravie mu slúžilo ešte dlhé roky, takže mohol autorovi poskytnúť ústne svedectvo. Filip Kaplík narukoval v októbri 1941 do Liptovského Mikuláša. Jeho vojenská odbornosť bola spojár - telefonista. Na front bol odveľený v apríli 1942 a bol zaradený k divíznej horskej kanónovej batérii 11 (HKB 11). Jeho jednotka mala stanový tábor v kaukazských horách, kde väčšinu času strávil v službe. V osudný deň Nemci natáčali pre potreby velenia z lietadla dosah, rozptyl a účinky delostreleckej paľby na sovietske pozície. Vďaka týmto pokusným výstrelom však Sovietsi lokalizovali postavenie delostreleckej batérie a strelbu opätovali, pričom zasiahli jeden

Strelník Ján Uhrecký bol jediným padlým Kysučanom samostatného Delostreleckého pluku 31. Smrť si ho našla pri obci Ternovaja (Publikácia: Kysuce 1938 - 1945., Čadca, KM, 2015)

kanón. Pri explózii bolo veľa zranených a medzi nimi i Filip, ktorý utrpel veľmi vážne zranenia. Črepiny ho zasiahli do oblasti hlavy a ľavého ramena. V dôsledku zranení prišiel o zrak na obe oči. Úplne slepý však nezostal, na jedno oko sa mu zrak vrátil asi po pol roku liečby. Na druhé oko však nevidel po zvyšok života. Zo zranení ho liečili najskôr v poľnom „lazarete“ na okupovanom území Sovietskeho zväzu, neskôr bol prevezený do nemocnice v Bratislave, kde sa doliečoval až do februára 1943. Po ukončení liečby mu bolo priznané zdravotné postihnutie na 50% s prislúchajúcim invalidným dôchodkom.

Začiatkom roka 1943 sa situácia obrátila natolko, že RD musela začať ustupovať späť

k rieke Kubáň. Počas ústupu ku Krasnodaru zomrel **strelník Jozef Zabavik** s Turzovky.

4. februára bolo rozhodnuté o evakuácii RD na Krym. Tá mala prebehnúť letecky a po mori. Divízia bola evakuovaná v priebehu februára 1943, avšak bez veľkej časti techniky. Letecká evakuácia prebiehala z letiska v meste Slavjanskaja. 10. februára tu pri sovietskom nálete zahynul 1 slovenský vojak a 7 boli zranení (z toho 2 „bez nádeje“). Dvaja z tých, ktorí nálet neprežili boli **strelník Jozef Gačík - Cefrek** zo Zákopčia a **strelník Ludovít Valášek** z Turzovky. Jednotky, ktoré sa mali evakuovať na lodiach, sa pozemnou cestou presunuli do prístavu Kosa – Čučka na polostrove Kosa. Spolu so slovenskými vojakmi boli evakuované i nemecké, rumunské a ostatné jednotky. Samotný odsun bol chaotický, Nemci sa snažili uniknúť za každú cenu. Pri evakuácii boli uprednostňovaní na úkor svojich spojencov. To sa zle vypomstilo slovenským jednotkám na Kose. V noci zo 17. na 18. februára 1943 boli zhustené slovenské kolóny trikrát bombardované sovietskym letectvom. Zahynulo tu 8 slovenských vojakov a jeden sovietsky zajatec. Zranených bolo 15, z tých neskôr zomreli ďalší traja. Jeden z mŕtvych bol **strelník v zálohe Ján Cudrák** z Turzovky. Evakuácia pokračovala i v priebehu celého marca. Začiatkom apríla divízia prevzala svoj operačný priestor. Počas pôsobenia na Kryme zahynul 4. apríla 1943 za bližšie nezistených okolností **slobodník v zálohe Alojz Lacko** z Dolného Vadičova v lokalite Išun.

Po strate techniky a odsune na Krym bola Rýchla divízia zreorganizovaná v priebehu júna a júla 1943 na 1. pešiu divíziu o sile

Kysuce známe i neznáme

dvoch peších plukov a dostala úlohu brániť prístupy na Krym zo severu.

Delostrelecký pluk 31

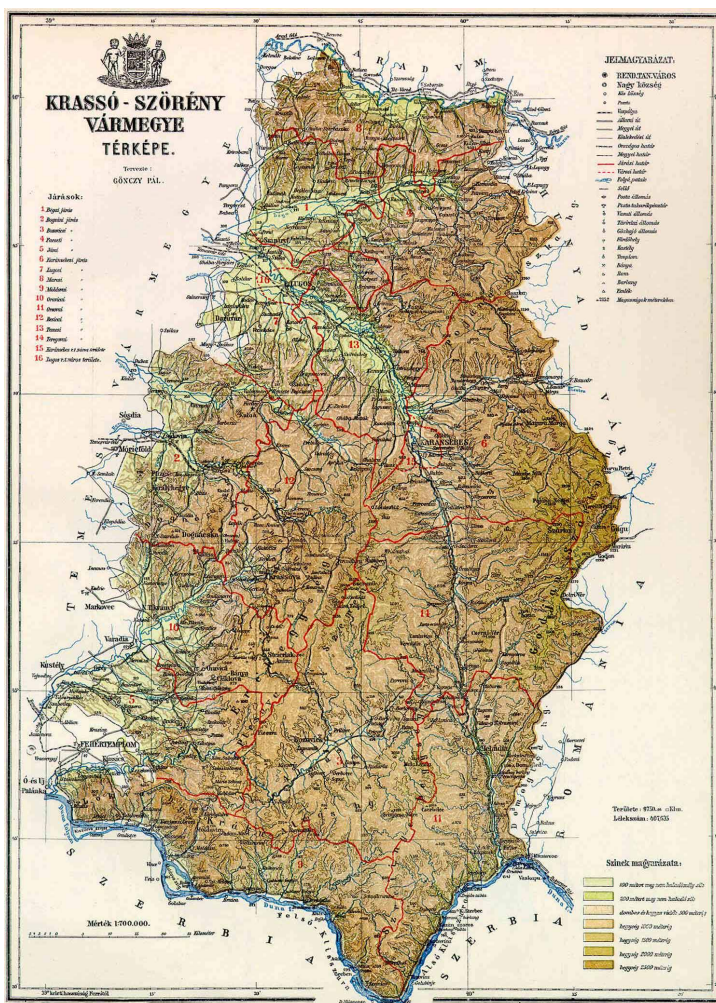
Samostatnou kapitolou sa stalo nasadenie Delostreleckého pluku 31 do bojov na fronte. Tento pluk bol jediným útvarom Zaisťovacej divízie, ktorý bojoval v prvej línii. Stalo sa tak zákulisnými jednami jeho veliteľa pplk. del. Karola Pichla s nemeckou stranou bez vedomia ministra obrany i veliteľa ZD. Na základe vyžiadania nemeckého veliteľstva mal byť pluk nasadený ako samostatná jednotka v rámci skupiny armád „Stred“. Veliteľ ZD plk. Kuna bol nútený podpísať rozkaz k presunu 1. februára 1942. Pluk sa presunul do

Charkova, kde bojoval v „druhej“ bitke o Charkov. Začiatkom apríla slovenskí delostrelci obsadili asi 12 kilometrový obranný úsek na osi Ternovaja – Bairak – Kupevachy. 12. mája spustila ČA mohutnú ofenzívu, pred ktorou museli nemecké jednotky spolu s DP 31 ustúpiť. Počas pôsobenia pri Charkove od 10. apríla do 30. mája padlo 19 príslušníkov pluku. Medzi zabitých patrila **strelník Ján Uhrecký** z Novej Bystrice, ktorý naposledy vydýchol 27. apríla v lokalite Ternovaja. Samostatné pôsobenie DP 31 bolo ukončené 22. septembra 1942, keď bol pluk po presune včlenený do zostavy Rýchlej divízie.

(pokračovanie nabudúce)

Vystáhovalectvo z Kysúc do juhovýchodného Uhorska v rokoch 1834 - 1835

MARIÁN LIŠČÁK

Mapa Krašovskej župy (Wikipedia)

Problematika vystáhovalectva do južných častí Uhorska v období 18. – 19. storočia je v súčasnosti často vnímaná ako všeobecný periodicky a prirodzene sa opakujúci jav, ktorý bol podnietený rôznymi menej či viac

podstatnými faktormi. Do úzadia sa pritom dostáva fakt, že prakticky každá migračná vlna bola vyvolaná silnými čiastkovými problémami, ktoré v konkrétnych postihnutých lokalitách vyvolávali v obyvateľstve potrebu zmeniť prostredie pre život a odhodlať sa na dlhú cestu za zlepšením životných podmienok. Neveľká pozornosť sa v slovenských podmienkach venuje napríklad problematike vystáhovalectva kysuckého obyvateľstva do oblasti tzv. „Banátu“ v prevej polovici 19. storočia. Existujú síce zmienky o tomto jave vo všeobecnejšej literatúre, prípadne pohľad z druhej strany, teda zmienky o usadení tohto obyvateľstva v Banáte, avšak často bez konkretizácie pô-

vodu a bez rozboru príčin ich odchodu zo svojich domovov. Táto štúdia sa pokúsi aspoň čiastočne vyplniť túto medzeru a na základe prevažne archívneho materiálu sa pokúsi vysvetliť dôvody odchodu značného počtu oby-

Kysuce známe i neznáme

vateľstva Kysúc počas veľmi známej migračnej vlny rokov 1834 - 1835.

Kysuce v prvej polovici 19. storočia

Na Kysuciach, ktoré sú i dnes na Slovensku známe vďaka chladnejším klimatickým podmienkam, bol život v každej historickej etape náročným. Populačná krivka oblasti postupne narastala a počas prvej polovice 19. storočia začínala presahovať únosné hranice. S postupným narastaním populácie v relatívne pokojných časoch druhej polovice 18. storočia išla ruka v ruke i čoraz väčšia rozdrobenosť majetkovej držby pôdy. Ťažké podmienky v oblasti vystihnú asi najlepšie slová dobových obyvateľov z jednej z mnohých sťažností, ktoré adresovali stoličnému súdu: *„Že my ubohy poddany w slawnem kraji kde wrch stola a počatek wod sa nachadza dost mizerne žit mo-sime kde zima zezimu sa stikuje!”*

Čo sa týka výživy, základom stravy boli v tejto dobe v prevažnej miere zemiaky, doplnené niekoľkými nenáročnými obilninami (ovos, jačmeň atď.), strukovinami a kapustou. V značnej časti obcí sa pre zlé klimatické podmienky nedala dopestovať ani len raž siata. Dokladá to napríklad záznam z Novej Bystrice z roku 1819: *„Reži Meric 4 (a jedna osmina) kteru ponewač sa w Chotare nerodi kupel za 16,3”* Dopestovanie akejkoľvek úrody navyše záviselo od vhodného počasia a v priestore ako Kysuce mali razantnejšie výkyvy počasia často katastrofálny dopad na úrodu.

Príčiny vystáhovalectva z Kysúc v rokoch 1834-35

Primárna príčina - Mylná informácia

Jedným z hlavných impulzov pre túto vystá-

hovaľeckú vlnu boli klamlivé správy, ktoré sa šírili Uhorskom ohľadom vhodných podmienok pre kolonizáciu v banátskych stolicích, a to hlavne v Krašovskej. Šírila sa totiž fáma, že na kráľovský rozkaz boli odtiaľ vyhnaní pôvodní obyvatelia a na ich pozemky sa hľadajú noví, ktorí zadarmo dostanú ich dom, náradie, dobytok a navyše nebudú poddanými žiadneho zemepána. Realita však bola celkom iná. V týchto stolicích sa síce dalo usadiť, avšak za podmienky, že migrant má hotovosť aspoň 300 zlatých, aby si mohol postaviť dom, zakúpiť dobytok a poľnohospodárske náradie.

Sekundárne faktory

Primárny faktor i keď zrejmy, bol samozrejme len špičkou pomyselného ľadovca. Ľudia len tak neodchádzajú a neopúšťajú svoje obydlia, v ktorých žili celé generácie, len na základe šíriacich sa fám v krajine. Vplývalo na nich viacero faktorov dlhodobejšieho charakteru, ktoré podnecovali ich nespokojnosť, ba dokonca až beznádej, čím umocňovali náchylnosť prepadnutia i nepodloženým fámam, kvôli ktorým im svitala nádej na východisko zo situácie, v ktorej sa po neľahkých skúškach osudu a súhrou ďalších sekundárnych príčin nachádzali.

Cholera 1831

Odchod obyvateľov Kysúc v rokoch 1834-35 do oblastí juhovýchodného Uhorska vyvolalo niekoľko po sebe nasledujúcich zásadných katastrof. Zčať možno udalosťou, ktorá je v uhorských dejinách dobre známou, cholero-ovou epidémiou roku 1831. Na území Čadčianskeho dištriktu panstva Strečno sa cho-

lerová epidémia naplno prejavila medzi mesiacmi júl – október 1831 a v Starobystrickom dištrikte panstva Teplička s miernym oneskorením v mesiacoch august-november 1831. Podľa matričných záznamov možno odvodiť postupné šírenie tejto epidémie. V Čadčianskom dištrikte sa začala šíriť z mestečka Čadca od júla do okolitých dedín a v Starobystrickom dištrikte v mesiaci august v smere od obce Radôstka (ležala na ceste zo Žiliny do Starej Bystrice) do Starej Bystrice a do ostatných okolitých dedín. Celkovú mortalitu obyvateľstva v danom období pre celé Kysuce možno na základe spracovaného materiálu odhadnúť na približne 5 - 7 % populácie, pričom konkrétnejšie údaje v tomto smere prinesie až podrobnejšie štúdium tejto problematiky pre celý región Kysúc.

Sucho a následný hladomor v rokoch 1834 - 1835

Jednou z podstatných príčin vystažovalectva v rokoch 1834 - 1835 bolo sucho a následný hladomor. Situáciu výstižne zachytil farár zo Starej Bystrice Ján Holáč, ktorý obidva roky popisuje vo svojej kronike:

„Rok 1834: Panovala planéta Mars a nastalo katastrofálne sucho, najmä v našej milovanej vlasti v Uhorsku. Pod slnečnými lúčmi všetko na lúkach a poliach vyschlo, neostalo nič, len vyprahlá zem. Môžeš si predstaviť milý nástupca aký nastal hlad pre ľudí i dobytok, takže sa nedalo počúvať jeho bučanie, že až zdivočil a podochol. Čo ostalo predávali za lacný peniaz. Pár volov stál 20 fl.

Rok 1835: Čo rok 1834 nezmárnil to nastávajúci roku 1835 takisto suchý, keď vyschli

všetky potoky, studne, pramene, močiare a k tomu sa ešte na horizonte zjavila Halleyeho kométa, o môj Bože, všetko znivočil a ľudské pokolenie pre biedu a hlad odsúdil na dlhé roky na plač.“

Dlhy a rozdrobenosť pôdy

Na Kysuciach, ale i ďalších severnejších oblastiach Uhorska, bola veľkým problémom vysoká rozdrobenosť pôdy. V tejto dobe tu bolo už veľmi ťažké nájsť roľníka, ktorý by užíval celú sedliacku usadlosť, ktorá by jeho i jeho vlastnú rodinu dokázala užiť. Rozdrobenosť pôdy dosahovala až také absurdné úrovne, že bolo bežné, aby ľudia mali v držbe urbárske čiastky o rozlohe 1/64 (často však ešte menej) pôvodnej sedliackej usadlosti. Na malých hospodárstvach sa dala len veľmi ťažko dopestovať strava pre jednu rodinu na celý rok. V prípade neúrodného roka to znamenalo, že daná rodina mala veľké problémy s hladom. Ak človek nechcel, aby jeho rodina hladom pomrela, musel hľadať rôzne riešenia. Najčastejším bolo požičanie si finančných prostriedkov na preklopenie ťažkého obdobia. Keďže však s nízkou majetkovou držbou nebolo veľa priestoru na splácanie dlhov, tie postupne narastali do čoraz väčších súm. Situácia sa v množstve prípadov dostala do fázy, keď už nikto nebol danému človeku ochotný požičať peniaze, ale pre prežitie jeho rodiny sa nič iné, ako požičať si, robiť nedalo. Na to aby sa ľudia dostali do takejto zložitej situácie, pri tak rozdrobenej majetkovej držbe, bohato postačili dva po sebe nasledujúce neúrodné roky. Východiskom bolo odpredať celý svoj majetok a postúpiť urbársku čiastku, vyplatiť dlhy a za zvyšné peniaze podnik-

Kysuce známe i neznáme

núť cestu do úrodnejších a menej preľudnených oblastí krajiny. Na Kysuciach vystahovalectvo v tom čase už nebolo novinkou, nakoľko už do 30. rokov 19. storočia prebehlo niekoľko rozsiahlejších vln vystahovalectva do južných častí Uhorska.

Podmienky vystahovalectva

Ak chceli obyvatelia v prvej polovici 19. storočia opustiť svoje domovy a hľadať šťastie v iných častiach Uhorska, museli pred tým vykonať niekoľko opatrení. Tieto sa líšili v závislosti od panstva, pod ktoré daný poddaný spadal. Napríklad na panstve Strečno, ktoré patrilo v tomto čase rodine Esterházyovcov, musel každý človek získať od vedúcich predstaviteľov svojej rodnej obce tzv. „*atestat*“, teda priepustku. Tento dokument, úradne potvrdený predstaviteľmi danej obce, zaručoval, že tento človek nemá žiadne podlžnosti voči panstvu, ani iným osobám v ňom prebývajúcim, takže môže slobodne panstvo opustiť. Bez tejto priepustky nemohol žiaden človek, pod hrozbou trestu, panstvo opustiť. Richtár každej obce zodpovedal za hodnovernosť a overenosť informácie o nulových záväzkoch migranta, takže z pohľadu panstva bol v prípade zistených podlžností odídencia braný na zodpovednosť on. V panstve Teplička, ktoré patrilo barónskemu rodu Sinovcov z Viedne, toto naopak tak razantne vyžadované nebolo. Respektíve sa o tom nezačovali žiadne konkrétne záznamy. Pre Tepličianske panstvo boli dôležité hlavne urbárske práva odchádzajúcich na ich urbárne časti. Tieto museli pred svojím odchodom postúpiť a panstvo o tom učinilo záznam v protokole kúpnopredajných zmlúv. Okrem toho museli

panstvu zaplatiť určitú finančnú čiastku za odchod, aspoň tak to naznačujú záznamy z dobových účtovných kníh obcí v Bystrickej doline: „*Vicerichtar odebral od ludi odhadajicij do Banatu 80 zlatých*“.

Vystahovalectvo

Katastrofa často predchádza ďalšej katastrofe. Suchým rokom 1834-1835, totiž predchádzala udalosť, ktorá bola podstatným spúšťačom vystahovalectva z Kysúc do juhovýchodného Uhorska v tomto období. Na základe zachovaných archívnych materiálov sa dá totiž predpokladať, že v mesiaci apríl roku 1834 sa v obci Staškov v Čadčianskom distrikte panstva Strečno stala udalosť, ktorá bola spúšťačom vystahovalectva v danom roku. Išlo pravdepodobne o rozsiahlejší požiar, avšak nedá sa vylúčiť ani povodeň. Veľká časť emigrantov totiž v počiatočných počiatočných mesiacoch pochádzala z jednej konkrétnej kysuckej obce, Staškova. Pod vplyvom danej katastrofy sa totiž z obce v druhej polovici apríla a začiatkom mája 1834 trvalo vystahovalo do juhovýchodného Uhorska 18 rodín. Už vtedy sa s nimi pustili na cestu i dve rodiny zo Zborova nad Bystricou.

Hlavná vystahovalecká vlna však bola vyvolaná práve šíriacimi sa fámami o voľných hospodárstvach v Krašovskej stolici. Z Kysúc sa ďalší prúd vystahovalcov vydal na cestu znovu v mesiaci apríl nasledujúceho roku 1835. Začiatok jari bol najvhodnejším obdobím pre odchod, nakoľko ešte nezačali poľnohospodárske práce. Bolo teda dosť času na zhruba dvojmesačnú púť na Dolnú zem. Na novom mieste mali stále dosť času na usadenie sa pred zimným obdobím. Odísť mohlo

odhadom okolo 3 - 5 % obyvateľov každej kysuckej obce. Napríklad z mestečka Čadca odišlo začiatkom roka 1835 podľa zachovaných dokumentov 26 rodín. Ak stanovíme priemerný počet členov domácnosti na 5, tak Čadcu v tomto roku opustilo 130 obyvateľov, čo predstavuje 3,16 % celkovej populácie. Celé Kysuce mohli opustiť zhruba 400 rodín, teda približne 2000 obyvateľov.

Z odchádzajúcich sa 80 - 90% na cestu vydalo práve v apríli a máji 1835. Ďalší sa na cestu vydali zväčša v júli a auguste, keď sa definitívne potvrdilo, že i tento rok bude na Kysuciach veľmi neúrodný. Ľudia neodchádzali individuálne, ale v skupinách, ktoré tvorilo niekoľko desiatok osôb. Niektoré prepúšťacie protokoly udávajú aj oblasť, do ktorej daná osoba odchádzala. Podľa nich prevažná časť emigrantov smerovala do juhovýchodnej časti Uhorska, presnejšie do Krašovskej stolice:

„Mi niže podepsani Richtar, urad a poctiva Obec Osadi Osčadnitza rečenej znamo činime stimto nassim pismom kdekolvek toho zapotreba bude Obwzlasstne Slawnej a Milostiwej Wrchnosti z akehokolvek Uradu. Že Obiwatel nass Andreas Koza pre Uzkość a psotu nevipovedenu ano aj pre Malu Role drżawu zeswu Manželku a dítkami nemohuce sa dostatečne wichovat tak techdi wedla hodnoverneho pokonani z kazdim skončeni učinice Rolu se Stawanim swoju odpredajice wecite do Slawnej Stolice Krasovszkej bivat prejist si umujenil...“ Konkrétizáciu lokality, do ktorej emigranti smerovali nám potvrdzuje i kronika starobystrického farára Jána Holáča v zázname pre rok 1837, čo bolo síce neskôr, avšak dôležitým je hlavne lokalizácia migračných cieľov:

„Rok 1837. Pozornosť si zasluhuje tým, že bol veľmi chladný a neúrodný. Preto v tomto roku sa vystaňovalo veľa ľudí do Krasovienkej župy a do Slavónie, kde ich prijal a pozemky im udelil gróf Peter Piačovský.“ Holáč tu síce popisuje udalosti pre rok 1837, avšak uvádza i lokalitu Krašovskej stolice, ktorá zostala ešte i v tomto období naďalej jedným z hlavných migračných bodov. Zároveň potvrdzuje zlé poveternostné podmienky a neúrodu, ako hlavné príčiny migračných vln z oblasti Kysúc. Holáč sa tiež zmieňuje aj o Slavónii. Ani to nebol nový jav, nakoľko už v počiatkoch 19. storočia sa tam vystaňovali migranti z Kysúc. Napríklad už v roku 1811 tvorili podstatnú časť novozaloženej obce Ledenik. Pozitívnym úkazom vystaňovalectva na Kysuciach bolo, že v obciach bola zrazu väčšia výmera poľnohospodárskej pôdy na výživu jedného obyvateľa, čím sa o niečo zlepšili podmienky pre život v tejto oblasti.

Po dlhej ceste do Krašovskej stolice našli migranti úplne iné podmienky ako očakávali. Žiadne hospodárstva a pozemky im nikto zadarmo prirodzene nedal. Usadiť sa tu síce mohli, ale museli dokázať, že majú potrebnú finančnú hotovosť aspoň 300 zlatých. Keďže väčšina vystaňovalcov boli želiari a podželiari, ktorí nemali takmer žiadne finančné zdroje, tak i tu sa po príchode museli biedne živiť nájomnou prácou alebo službou, navyše bez akéhokoľvek príbuzenského zázemia a zväčša v cudzom prostredí.

Boli tu však menšie enklávy kysuckého obyvateľstva z predchádzajúceho obdobia. Už koncom 18. storočia sa usadila početnejšia skupina obyvateľstva z Kysúc v oblasti Bukoviny. Postupne vytvorili majoritnú časť oby-

Kysuce známe i neznáme

vateľstva v Novom Solonci, Pleši a Pojana Malého. Minoritnú časť obyvateľstva tvorili i v obciach Althuta, Davideni, Mold-Banilla, Panca, Petrinoasa, Tereblești. Okrem toho v roku 1785 tvorili časť zakladajúceho obyvateľstva osady Bodonoš. V roku 1811 na pozvanie grófa Bánffyho osídlili spoločne s migrantami z Oravy a Gemera osadu Salajka, ktorá

je dnes súčasťou obce Gemelčíčka. Usadili sa i v osade Budoj a Fägetu v Bihórsko-salajskej oblasti. Tí osadníci, ktorí sa rozhodli zostať a skúšať šťastie v Krašovskej stolici si tak zakladali vlastné drobné slovenské enklávy. Je však pravdepodobné, že značná časť sa presunula do silnejších slovenských enkláv v susedných stolicách.

Pramene a literatúra

AUERHAN, Jan: *Čechoslováci v Jugoslavii, v Rumunsku, v Maďarsku a v Bulharsku*. PRAHA : MELANTRICH, 1921, s. 97-154.

DUBOVICKÝ, Oskár – PODMANICKÝ, Ján: *Stará Bystrica a okolie*. 1. vyd. Bratislava : PRINT-SERVIS, 1998. 464 s. ISBN 80-88755-81-6.ternete:

História osídlenia bihórsko-slajskej oblasti [citované 3. marca 2021]. Dostupné na in <http://www.slovacivrumunsku.sk/01-hist-bihor.php>.

História osídlenia severo-východnej oblasti - Bukoviny [citované 3. marca 2021]. Dostupné na internete: <http://www.slovacivrumunsku.sk/01-hist-bukov.php>.

HLÁŠNIK, Pavel – PASKOVÁ, Bianca: *Slováci v Rumunsku – Humánnogeografické aspekty*, Nadlak : Vydavateľstvo Kultúrnej a vedeckej spoločnosti Ivana Krasku, 1997. 119 s. ISBN 9789739292122.

MATULA, Vladimír – VOZÁR, Jozef a kol.: *Dejiny Slovenska II. 1526 – 1848*. Bratislava : Veda, 1987. 846 s.

NAGY, Ludovicus: *Notitiae Politico-Geographico-Statisticae inclyti Regni Hungariae Partiumque eidem Adnexarum*. 1 vyd. Budae : Procusae Typis Annae Landerer, 1828. 640 s. Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči: Fond Panstvo Bytča-Strečno, krabica 316-322. Kriminálne a civilné záležitosti panského súdu 1746 - 1848

Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči: Fond Panstvo Teplička, krabica 15 - 17 , Obecné účty Starej Bystrice, Novej Bystrice, Riečnice, Klubiny, Radôstky a Oškerdy.

Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči: Fond Panstvo Teplička, krabica 6, Prílohy k zápisniciam zemepanského súdu 1786 - 1847..

Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči: Fond Panstvo Teplička, krabica 18, Protokol kúpnopredajných zmlúv obyvateľov Starej Bystrice, Novej Bystrice, Riečnice, Tepličky na kopanice a urbárne úžitky.

Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči: Pobočka Čadca: Holáčova kronika – prepis.

UŠÁK, Vít: *Slováci v Chorvátsku*: 1.vyd. Rím : Slovenský ústav Cleveland, 1978. 231 s.

Portrét panovníka Leopolda I. (Wikipedia)

Nález mincí v Hornom Vadičove

DANKA MAJERČÍKOVÁ

V roku 1949 Adam Berešík, roľník z Horného Vadičova, našiel pri rozkopávaní základov svojho starého domu nádobu naplnenú mincami. Dohromady obsahovala 82 kusov mincí, silne znečistených a pokrytých medenkou, preto šťastný nálezca ani netušil, aký významný objav sa mu podaril. Nájdené mince odovzdal, aby po dlhej a komplikovanej ceste rôznymi úradmi skočili na Finančnom referáte Krajského národného výboru v Žiline, kde sa ich ujal Štefan Krč, ktorý mince vyčis-

til, datoval a publikoval. Jeho stručný článok je dodnes jediným zdrojom informácií k vadičovskému pokladu. V júli 1951 bol celý nález odovzdaný do Slovenského národného múzea v Martine, dnes je uložený v Slovenskom národnom múzeu v Bratislave.

Najstaršie mince z pokladu predstavujú tzv. trojaky poľského kráľa Žigmunda III. (1587-1632) a groš Ferdinanda II. Habsburského (1620-1637). Všetky ostatné mince pochádzajú z obdobia medzi rokmi 1660 až

Kysuce známe i neznáme

1690, jedinou výnimkou je 6-grajciar sliezskeho kniežata Karola Fridricha z Württembergu-Olešnice z roku 1715. Väčšinu mincí dal raziť uhorský kráľ Leopold I. (1657-1705), no nachádzame tu aj mince drobných sliezskych kniežatstiev (okrem spomenutej Olešnice aj Lehnice-Brzeg), olomouckého arcibiskupa Karola III. Lotrinského, tirolského arcivojvodu Žigmunda Františka (1662-1665), ďalších poľských kráľov Jána II. Kazimíra (1648-1668) a Jána III. Sobieskeho (1674-1696), a napokon mince, ktoré dal Leopold I. raziť v ďalších korunných krajinách svojej ríše – v Štajersku, Tirolsku, Korutánsku, Sliezske a Čechách. Z celkového počtu 82 mincí až 62 bolo vyrazených práve za vlády Leopolda I. Okrem troch poľských mincí sú to všetko grajciare, či presnejšie násobky grajciarov – 6-grajciare (38 kusov), 15-grajciare (32 kusov) a 3-grajciare, ktoré bývali označované aj ako groše (9 kusov). Grajciar bol drobnou mincou, vyššiu nominálnu hodnotu mali toliare, dukáty a zlatníky. Pomer mincí sa menil podľa inflácie, v roku 1693 mal dukát hodnotu dvoch toliarov alebo štyroch zlatníkov, toliar mal hodnotu 120 grajciarov (v roku 1667 to bolo 96 grajciarov) a zaujímavosťou je, že 15-grajciarová minca mala hodnotu 18 grajciarov a 6-grajciarová 7 grajciarov.

Mince boli razené v rôznych mincovniach, Leopold I. napr. razil v Kremnici mince pre Uhorsko, v Prahe pre České kráľovstvo, vo Vratislavi pre Sliezske a vo Viedni pre Rakúsko, pričom mince z jednotlivých mincovní sa navzájom líšili. Napríklad uhorský 3-grajciar mal na reverznej strane vyobrazenie Madony, zatiaľ čo na rakúskych bol ra-

6- grajciar Leopolda I. vyrazený v Kremnici (www.mune.cz)

15- grajciar Leopolda I., averz, Kremnická mincovňa (www.mune.cz)

15- grajciar Leopolda I., reverz, Kremnická mincovňa (www.mune.cz)

3 grajciar Leopolda I.
razený v Bratislave
(www.mune.cz)

kúsky orol a na českých český lev. Môžeme sa bližšie pozrieť na jednu z mincí - 15-grajciar Leopolda I., ktorý bol vyrazený v Kremnici. Na averze (prednej strane) je nápis:

LEOPOLD.D.G.R.I.S.A. G.H.B.REX. Je to skrátenejší záznam nápisu LEOPOLDVS DEI GRATIA ROMANORVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS, GERMANIAE, HUNGARIAE, BOHEMIAE REX, čo v preklade znamená Leopold z božej milosti rímsky cisár zvlášť vznešený, nemecký, uhorský, český kráľ. Na reverze (zadnej strane) je okolo Madony nápis PATRONA HUNGARIA, čiže patrónka Uhorska. Kremnických mincí bolo v poklade najviac, spolu 32 kusov.

Dnešného človeka môže prekvapiť množstvo rôznych typov mincí, v tom čase však nebolo neobvyklé používať aj cudzie mince, v Uhorsku sa dalo platiť aj českými, poľskými či rakúskymi mincami, dokonca sa používali aj mince vyrazené v ďalekej Rige (takéto mince sa našli napr. v neďalekej Žiline a tiež v poklade z Horelice). Preto všetky hromadné nálezy mincí z tohto obdobia ob-

sahujú široké spektrum mincí z celej strednej Európy, ktorá v tom čase bola rozdelená do väčšieho množstva štátov ako dnes, takže tu kolovalo veľké množstvo typov mincí. V poklade z Horného Vadičova bolo spolu 32 mincí z Uhorska, 15 zo Sliezska, 12 z Rakúska, 11 z Poľska, 4 z Tirolska, 3 zo Štajerska, 2 z Čiech, 1 z Moravy a 1 z Korutánska.

Hoci vadičovský poklad nezostal v regióne, kde sa našiel, patrí k najvýznamnejším kysuckým pamiatkam. S trochou nadsádzky môžeme povedať, že predstavuje bežný poklad zo 17.-18.storočia na Slovensku. Je dokonca v porovnaní s inými pomerne malý - pripomeňme si, že poklad z Horelice obsahoval až 1658 kusov mincí. Zložením sa nijako nelíši od iných súčasných pokladov, obsahuje bežné mince, ktoré sa v tom čase na Slovensku a v okolitých štátoch používali. Mince sú ražené zo striebra, majú však pomerne nízku nominálnu hodnotu. Väčšina z nich sa zachovala vo veľmi dobrom stave. Najstaršia pochádza z roku 1621, najmladšia z roku

Kysuce známe i neznáme

3 grajciare Leopolda I.
(www.mune.cz)

1715, to znamená, že mince boli uložené do zeme niekedy tesne po roku 1715. Z akého dôvodu sa tak stalo, to sa už nikdy nedozvieme.

Je to nepokojné obdobie, kedy v Uhorsku doznieva posledné protihabsburské povstanie, po krajine sa túlajú zvyšky povstaleckých vojakov – kurucov, z ktorých mnohí sa stávajú zbojníkmi (aj Jánošík začínal svoju kariéru ako vojak v Rákociho povstaleckej armáde). Krajinou prechádzajú aj regulárne cisárske vojská, ktoré miestne obyvateľstvo muselo živiť. Vojaci si podporu často vymáhali aj násilím. Neznámy majiteľ mincí sa mohol cítiť ohrozený, preto si svoj majetok odložil na bezpečné miesto. Už nikdy nezistíme, kto to bol a prečo sa pre zakopané mince nevrátil. Mohol to byť cestujúci, ktorý Kysucami len prechádzal – napr. kupec idúci za obchodom, veď Jablunkovským priesmykom viedla dôležitá obchodná cesta smerom na Moravu a do Poľska. Musíme však uvažovať aj o tom, že mince do zeme uložil miestny obyvateľ. Asi ťažko mohol takýto

obnos nazhromaždiť poddaný, pravdepodobnejšie to bol niektorý zo zemanov, ktorí žili v Hornom Vadičove.

Vadičov bol od počiatku zemianskou dedinou, v ktorej žilo značné množstvo zemanov. Ako prvý sa v listinách spomína Ján, syn Mojša, ktorý okolo roku 1356 vlastnil časť lesa, v latinských prameňoch nazývaného *silva Vaditzov* (les Vadičov). V roku 1385 získali les synovia Jána z Nededze – Peter, Ladislav a Ján, no v roku 1419 kráľ Žigmund vrátil časť lesa Mikulášovi, synovi pôvodného majiteľa Jána. Ešte pred týmto rokom vznikol na území lesa, pravdepodobne na pôvodnej mojšovskej časti, majetok, zrejme menšia osada alebo usadlosť, v prameňoch označená termínom *villula Wadycho*. V roku 1494 celý majetok Vadičov, teda aj nedeckú časť, opäť získal Mikulášov syn Martin. Samotná obec sa prvýkrát spomína v roku 1504 pod názvom *Felse Wadycho*. V 16. až 19. storočí žilo v obci viacero zemianskych rodov, z nich asi najvýznamnejší boli Pongrácovci. Patrili k starobylému a významnému rodu Pongrác

Razba mincí v minulosti
(www.pokladnica-minci.sk)

s prídومkom zo Svätého Mikuláša a Starého hradu. Dodnes sa v obci zachovali pozostatky ich rodovej kúrie. Okrem nich dokladajú početné archívne materiály v Hornom Vadičove ďalších zemanov – Lehotských, Višňovských, Sékelyovcov ad'. Zemanovia sa navzájom sporili o majetky, v tom čase nebolo nič výnimočné riešiť spory násilím, šľachtici sa nerozpakovali prepadnúť suseda a vyrabovať jeho dom, alebo fyzicky zaútočiť na členov jeho rodiny. Napr. Ján Sékely vlastnil v Hornom Vadičove malý majetok, ktorý zdedil po starej matke Helene Lehotskej. V dedine mal postavený dom, no svoje pozemky nemohol plne užívať,

pasienky a záhrady patriace Lehotským, pričom nemohol doložiť, že by mu patrili. Ján Sékely ako tútor sirôt po Jurajovi Lehotskom sa snažil brániť ich aj svoje záujmy, preto sa so sťažnosťou obracia na Trenčiansku stolicu a žiada, aby proti svojvôli Pongráca zakročila. Zachované pramene však už nehovoria o tom, ako sa celý spor skončil. Podobné susedské vzťahy mohli majiteľa mincí viesť k tomu, že svoj majetok zakopal do zeme, mysliac si, že ich má bezpečne uložené. No nech už mince zakopal ktokoľvek, po svoje peniaze sa viac nevrátil a v zemi čakali na svojho objaviteľa takmer 250 rokov.

pretože časť z nich si zahradil Alexander Pongrác. Ten dokonca Sékelyho a jeho manželku napadol, Sékelyho poranil na boku, jeho manželku Esteru „ko lom oboma rukama po hlave uderil a hlavu geg spatne prebil, takže hnet na zem spadla a krwy z geg hlavy mnoho se welmy wilgalo“. Ako Sékely píše v sťažnosti adresovanej sto- ličným úradníkom, Alexander Pongrác spolu so svojím švagrom Višňovským zaberá

Kysuce známe i neznáme

Literatúra

KRČ, Štefan: Nález mincí v Hornom Vadičove, okres Kys. Nové Mesto. In: *Numismatický sborník*, 1956, č. 3, s. 229-230.

MAJERČÍKOVÁ, Danka: *Zemianske rody na Kysuciach*. Čadca : Kysucké múzeum, 2018, s. 173.

*Povodňou poškodený
most v Čadci (Kysucké
múzeum)*

Povodeň v roku 1925 na Kysuciach

MARTIN TURÓCI

K najzávažnejším udalostiam v dejinách každého regiónu nepochybne patrili prírodné katastrofy. Vyčíňanie živlov v minulosti neobchádzalo ani Kysuce. Región pravidelne sužovali záplavy, silné mrazy, suchá či ničivé požiare, spôsobujúce miestnym obyvateľom obrovské škody. K pomerne častým prírodným katastrofám patrili povodne opakujúce sa so stabilnou pravidelnosťou, pričom väčšinou po nich ostávali značné škody.

Najničivejšia povodeň

Pravdepodobne najničivejšiu povodeň 20. storočia Kysuce zažili začiatkom augusta

roku 1925. Okrem Kysúc veľká voda zasiahla i ďalšie časti vtedajšieho Československa. Na Kysuciach silné zrážky počas 2. augusta náhle vystriedala prietrž mračien v noci z 2. na 3. augusta, ktorá spôsobila prudké zvýšenie hladiny vodných tokov v čadčianskom i susednom kysuckonovomestskom okrese.

Potoky, riečky i najvýznamnejší tok Kysuca sa na mnohých miestach vyliali z koryta, zaplavili okolie a napáchali veľké škody. Rozbúrené toky sa neraz zmenili na nekontrolovateľný živel, ktorý bral všetko, čo mu stálo v ceste. Podmýval cesty, ničil obydlia, vyvracal stromy. Najväčšie škody však spôso-

Kysuce známe i neznáme

bil roľníkom. Najviac poškodené ostali polia ležiace v údoliach tokov, kde voda na mnohých miestach zaplavila polia a zničila úrodu. Najväčšie škody napáchala na tradičných plodinách, najmä zemiakoch a okrem nich i na kapuste i obilí. Vyčítanie živlu bolo natoľko intenzívne, že zmienky o povodni sa dostali do obecných kroník i úradných záznamov. O povodni tiež informovala štátna a regionálna tlač, čo iba zdôrazňuje jej rozsah. V periodiku *Moravská orlice* z 5. augusta 1925 sa môžeme dočítať, že povodne, ktoré zasiahli Moravu i Slovensko, spôsobili výrazné škody. V *Lidových novinách* z toho istého dňa sa v tejto súvislosti uvádzalo: „Velké deště způsobily ohromné škody na celém Slovensku, zejména na púlich v údolí.“

Vo Svrčinovci strhla voda most i automobil

Vďaka zachovaným prameňom vieme na viacerých miestach rekonštruovať priebeh udalosti. Pomerne dobré svedectvo nám o potope podáva napríklad obecná kronika Svrčinovca. Veľká voda sa touto obcou i ďalšími dedinami Skalitskej doliny prehnala 3. augusta 1925 a zanechala za sebou hotovú spúšť. Vo Svrčinovci na viacerých miestach podmyla hradskú i železnicu a zobrala so sebou i niekoľko domov. Ohrozovala tiež usadlosti v lokalitách U Skonkov, U Jurištov, U Cyprichov či U Švol'kov odkiaľ museli miestni z obavy o svoje životy niekoľkokrát odísť.

Najväčšiu škodu však rozbúrený tok napáchal na ocelovom cestnom moste pri železničnej zastávke, ktorý natoľko podmyl, až sa zrútil do vody. O jeho sile pritom najlepšie vypovedajú parametre stavby, ktorú napriek

mohutným rozmerom dokázal zničiť. Strhnutý most mal masívnu oceľovú konštrukciu s dĺžkou 32 metrov, šírkou 6,4 m a celkovou váhou 52 ton.

Premostenie Čierňanky úrady na čas zabezpečili provizórnym mostom z dreva, ktorý začiatkom tridsiatych rokov nahradili masívnym železobetónovým oblúkovým mostom. Zmienku o povodni nájdeme i v obecnej kronike spomínajúcej v súvislosti s touto udalosťou dokonca i tragikomickú historku: „Pri povodni sa stala „veselá“ historka. Voda odniesla most a neschodnosť cesty nebola nijako označená. Od Čadce pritom išlo osobné auto. Šofér nezbadať nebezpečie a tuk! S autom spadol rovno do rozvodnenej Čierňanky. Cestujúci sa horko-ťažko vydriapali z vody, ale auto odplávalo naspäť k Čadci. Zachytilo sa o krovie nižšie Berkovho pl'acu. Zatiaľ na druhej strane cesty pri železnici sedel v priekope opitý cestár. „Čo ste ma neupozorili, že most je zrútený!“ kričí na neho šofér. „A či ja sa môžem o oba konce cesty starať“, odpovedal pokojne cestár.

Utopenec v Čadci a miliónové škody

Nekontrolovaný vodný živel neobišiel ani ďalšie kysucké obce. Napríklad v naďalej Čadci rozvodnená Čierňanka vážne poškodila železničnú trať do Makova. Neradostnú udalosť zachytila tiež miestna kronika, v ktorej sa o potope môžeme dočítať nasledujúce informácie. „V auguste r. 1925 zažila Čadca podobne ako aj celé Kysuce a iné kraje Slovenska povodňovú katastrofu. Niekoľko dní trvajúci dážď rozvodnil Kysucu a ostatné potoky tak, že nižepoložené miesta boly vodou zaliate.

Dňa 3. augusta dosiahla voda najvyššieho stavu. Bol to deň, na aký sa tu nepamätali ani najstarší ľudia.“ Niektoré časti mesta a jeho okolia sa dokonca po vyliatí rieky z koryta ocitli pod vodou. *„Od domu Ruffeiseny až po Majer bolo všetko jedno more.“*

Nápor vody a odplavené drevené brvná poškodili aj železný cestný most vedúci do mesta i napriek tomu, že bol položený pomerne vysoko. Ohrozené boli i viaceré časti mesta Čadca. Do budov berného úradu vnikla voda oknami a zaplavila miestnosti až na 1 m vysoko. Domy v Závodí museli byť vyprázdnené, pretože hrozilo ich zrútenie. Pred Eichenwaldovou pílou sa na ceste dokonca vytvoril hlboký vír, v ktorom sa utopil Zigmund Hochfelder (podľa všetkého išlo o jedinú obeť potopy na Kysuciach) a takmer aj strážnik Herman.

Na hornom toku Kysuce sa povodeň prehnala tiež Turzovkou, kde nám svedectvo o vyčíňaní vodného živlu znova podáva obecná kronika. *„Dňa 3. augusta 1925 bola ohromná povodeň v obci i takmer po celom Slovensku. Voda v Kysuci dosahovala až 3 m výšky.“* V knihe sa tiež dočítame, že drevený most na hradskej vedúcej do Predmiera bol odnesený. Záplavy tiež spôsobili poškodenie viacerých obecných ciest.

Povodeň silne zasiahla i oblasť Bystrickej doliny, kde nápor vody premenil riečku Bystricu na dravý tok, ktorý sa na viacerých miestach vylial z koryta. So sebou strhával podmyté brehy a zničil i cestnú komunikáciu z Krásna nad Kysucou do Vychylovky. Rozbúrená Bystrica poškodila i Kysucko-oravskú úzkokoľajnú železnicu prepravujúcu drevo pre ošľadnickú pílou. Podľa správ z kroniky

Starej Bystrice reprodukováných miestnym rodákom Oskárom Dubovickým povodeň v tejto obci prebiehala nasledovne. *„Dňa 5. augusta po veľkej letnej horúčave a za veľkého sparna, začali sa nad dedinou vznášať ťažké čierne mraky, ktoré sa dotýkali vrcholcov hôr. Mohutný víchor priviedol silné lejaky a krupobitie. Krúpy padali vo veľkosti holiabieho vajca. Všetky potoky a rieky sa naplnili vodou a začali sa vylievať z koryta, poliami a dedinou. Voda začala ukrajovať z rólí, brala celé záhony nasadených zemiakov a obilia.“*

Na dolných Kysuciach povodeň najviac zasiahla obce Pažite, Horný Vadičov, Radol' a Povinu, ktoré zastihla nepripravené v nočných hodinách na prelome 2. a 3. augusta a napáchala v nich státisícové škody. Vážne poškodené ostali najmä cesty, čo na čas obmedzilo spojenie s okolím. Najväčšie škody rozvodnená Kysuca spôsobila v obci Kysucký Lieskovec, pričom veľká voda sa prehnala i ďalšími obcami ležiacimi na dolnom toku. Celkové škody sa v obciach povinského notariátu vyšplhali na 500 000 korún, z čoho asi polovica pripadla na Kysucký Lieskovec. Rozsiahle škody hlásili tiež obce na dolnom roku Kysuce, najmä Brodno, Oškerda, Snežnica, Zádubnie a Vranie.

V Kysuckom Novom Meste vďaka dostatočnej vzdialenosti od rieky boli škody o čosi menšie i tu však zaplavilo viaceré polia. Podľa archívnych dokumentov povodeň znehodnotila až 50% úrody. Obilie na poliach najčastejšie zničilo voda a naplavená hlina. Okrem nezožatého obilia a poľnohospodárskych plodín, voda so sebou vzala tiež obilie uložená na snopoch, takže po ňom neostalo vôbec nič. Škody na poľnohospodárskych plodinách iba

Kysuce známe i neznáme

v Kysuckom Novom Meste a okolí úrady vyčíslili na 500 000 korún. Náklady na opravu poškodenej infraštruktúry dosiahli vyše dvojnásobnú hodnotu. Dopady prírodnej katastrofy pre poľnohospodárov však zničením úrody neskončili. Povodeň okrem spomenutých škôd stiahla i prst' – najúrodnejšiu a skultivovanú časť pôdy, čo značne skomplikovalo pestovanie plodín v budúcnosti.

O povodni sa dokonca zachoval opis vyhotovený miestnou četníckou stanicou, ktorý nám umožňuje lepšie si predstaviť priebeh udalosti v Kysuckom Novom Meste a obciach dolných Kysúc. „*Hlásím, že dne 2. a 3. srpna 1925 rozpoutál sa prudký déšť nad zdejšími krajem, čímž na řece Kysuci voda zesilněla přítokem řeky Bystřice a vícero potoků sa rozvodnila tak, že ze svých břehů vystoupila a celý kraj v údolí Kysuce zalila čímž sa spôsobila přibližná škoda od obce Lieskovec, obce Povina, Budatínske Lehoty, Kysuckého Nov. Města, Radole, Oškrdy a Brodna na obilí a kopaninách, na polích, lúkach a záhradách, pak i silnicích a železničné trati v obnosu asi 6 mil. korun.*“

Rýchlik takmer skončil v Kysuci

Kysuca taktiež vážne poškodila dopravnú infraštruktúru vrátane najvýznamnejšej trate – Košicko-bohumínskej magistrály. Odhadované náklady na opravu ciest a zničených komunikácií len v notárskom obvode Kysuckého Nového Mesta dosiahli sumu 1 100 000 korún. V Brodne prúd vody poškodil hlavný železničný most cez Kysucu, čím prerušil železničnú dopravu na trati medzi Žilinou a Čadcou. Od 19:10 hod. preto úrady na celom úseku zastavili všetku dopravu. Rých-

lik do Bohumína, ktorý tesne predtým vypravili zo Žiliny bol v Kysuckom Novom Meste zdržaný a vrátený späť do východiskovej stanice. S návratom tohto vlaku je spojená i mierne dramatická zápleтка.

Výpravca, ktorý poslal vlak z Kysuckého Nového Mesta späť do Žiliny totiž o poškodenom moste v Brodne v čase vypravenia nevedel. O ďalšom priebehu tejto udalosti nám záznamy podávajú nasledujúce svedectvo. „*Tunajší železničný strážnik Štěpán Dyosegy nechal železničný most v Brodne přes řeku Kysucu vedoucí před zastavkou Brodno prohlénouti strážníkem Josefem Potočárem, jelikož první pilíř od zastavky Brodno byl dle jeho zdání již asi 20 cm níže než druhé dva a když Potočár pod kolají číslo 1 uslyšel silný praskot.*“

Potočár preto okamžite zalarmoval svojho nadriadeného, ten sa rozbehol naproti spomenutému rýchliku prichádzajúcemu z Kysuckého Nového Mesta a stroj sa našťastie podarilo včas zastaviť. Následne bol vrátený do Kysuckého Nového Mesta, kde prenocoval. Železničiar v Brodne svojím duchapriptomným konaním s najväčšou pravdepodobnosťou zabránili istej tragédii. Krátko na to sa totiž poškodený most zrútil do Kysuce a strhol so sebou i koľajnicu. Po druhej koľaji, ktorá ostala prejazdná železničiar ešte pustili osobný vlak z Čadce a ten došiel až do Žiliny. Prevádzku na celom úseku následne čiastočne zastavili a začali s opravovaním poškodených úsekov. Po nepoškodenej druhej koľaji púšťali len niektoré osobné vlaky, pričom nákladná doprava bola na tejto trati zastavená úplne. Poškodenie a čiastočné uzavretie jednej z hlavných spojnic medzi če-

skými krajinami a Slovenskom si všimli i vtedajšie médiá. V týždenníku Sdělení zaměstnanců firmy T. a A. Baťa sa v týchto súvislostiach písalo: „*Také na Slovensku dešťové záplavy nadělaly mnoho škod. Na trati Košicko-bohumínske dráhy byla doprava přerušena, podél řeky Váhu byly zaplaveny dědiny, města, nádraží a cesty.*“

Povodne silne poškodili i ďalšie železničné úseky, okrem spomínanej trate v Čadci voda pri Rakovej strhla železničný most cez Kysucu a celá doprava na trati Čadca - Makov bola preto od 3. do 17. augusta zastavená. Problémy hlásili tiež na úseku Čadca - Mosty u Jablunkova. Dňa 3. augusta tu dokonca došlo k ohrozeniu vlaku č. 6 premávajúcemu týmto úsekom a narušeniu cestovného poriadku. Škody spôsobili zvýšené hladiny riek Kysuce a riečky Čierňanky a ich rozlitanie sa do nížiny. Dva piliere železničných mostov cez Kysucu pri Čadci na km 279.5 boli v dôsledku povodne podomleté, dňa 3. augusta klesli ku dnu vymletého riečiska a následne sa zborili, čím uzavreli dopravu.

Kvôli viacerým poškodeným úsekom tak v nasledujúcich týždňoch fungovala doprava na KBŽ v provizórnom režime. Uzávera nákladnej prepravy trvala do 14. augusta, keď vďaka novému mostu postavenému pri Čadci bola v úseku Čadca - Žilina obnovená jednokoľajová premávka nákladných súprav, pričom osobnú dopravu riešili na tomto úseku prestupovaním. Vlaky sa vypravovali len po zastávku Čadca, kde cestujúci prešli cez most do druhej súpravy. Podobne situáciu riešili i v Kysuckom Novom Meste, kde stanicu využívali napr. i ľudia z okolitých obcí, ako Dubie, Rudina, Lieskovec, Nesluša, Dolný a Horný Vadičov a iné. V sep-

tembri boli položené spojky pred a za mostom pri Brodne a v samotnom Brodne bolo tiež postavené zabezpečovacie zariadenie a v nasledujúcich týždňoch sa im podarilo opraviť most. Dňa 15. novembra 1925 bola na kysuckom úseku KBŽ zahájená jednokoľajová doprava bez výraznejších obmedzení, hoci oprava niektorých úsekov a uvedenie trate do pôvodného stavu trvalo niekoľko rokov. Napríklad oprava 2. koľaje čadčianskeho mosta bola ukončená v decembri 1926. A v Brodne pravidelnú dvojkolejnú prevádzku spustili až 22. februára 1927.

Voda poškodila i cesty a telegrafné vedenie

Značne poškodená po povodni ostala tiež hlavná cesta spájajúca Čadcu a Žilinu. Podľa zachovaných správ „*povodňou zničená komunikácia vôbec nevyzerala dobre*“. „*Silnice Čadca - Žilina jest v uvedeném úseku na vícerých místách velice poškozena, takže oprava bude delšího času vyžadovat. Vozové spojení není na této trati přeušeno, avšak atomobilem sa na poškozených místách projeti nedá.*“

Rozvodnená Kysuca strhla i viacero telegrafných stĺpov osadených v blízkosti koryta, čím prerušila spojenie v Kysuckom Novom Meste. Približne dve desiatky majiteľov telefónov, ako aj miestne úrady ostali bez telefónneho a telegrafného spojenia so Žilinou i Čadcou. Poškodené telegrafné vedenie sa podarilo obnoviť už na druhý deň, oprava telefónneho spojenia si vyžiadala podstatne dlhší čas.

Povodeň sa našťastie zaobišla takmer bez obetí

Jediným pozitívom prírodnej pohromy ostáva skutočnosť, že povodeň si v zasiahnu-

Kysuce známe i neznáme

tých obciach (až na uvedený prípad) nevyžiadala väčšie obete na životoch, čo pri takýchto udalostiach predstavovalo pozoruhodnú výnimku. Napríklad v Kysuckom Novom Meste ku šťastnému koncu v nemalej miere istotne prispel i zásah miestnej četníckej hliadky, ktorá už 2. augusta okolo 16.00, po prvých náznakoch zvýšenej hladiny, prikázala všetkým obyvateľom bývajúcim v okolí rieky opustiť svoje domy a i s dobytkom odísť na bezpečnejšie miesto. Neskôr sa toto rozhodnutie ukázalo ako veľmi predvídavý krok. Kysuca totiž po polnoci zaplavila všetky domy stojace v blízkosti rieky až do výšky 1 metra.

Očité svedectvo o tejto udalosti ďalej dopĺňajú i záznamy Pamätnej knihy staničného úradu v Kysuckom Novom Meste. „*Dne 3. VIII. (1925) silně pršelo a řeka Kysuca rychle stoupala. Již před polednem se lidé stěhovali z domků u Kysuce.* (V tomto prípade zrejme išlo o ľudí ktorí sa nestihli vystáhnovať pred-

chádzajúci deň.) *K večeru zátopa dosáhla vrcholu.*“ Vážnejšie škody na obydliach však neboli zaznamenané. Celkové následky nepriaznivej udalosti na Kysuciach úradu vyčíslili na vyše 6 mil. korún.

Táto mimoriadne intenzívna povodeň našťastie nemala dlhé trvanie a po skončení zrážok, voda pomerne rýchlo opadla. Už na druhý deň (4. 8.) začala zvýšená hladina rýchlo klesať a to až do takej miery, že nebezpečenstvo povodne úradu ešte v ten istý deň odvolali. Povodeň podobného rozsahu sa na Kysuciach už neopakovala. V značnej miere k tomu prispeli i regulačné a vodohospodárske práce realizované v 30. rokoch 20. storočia na celom úseku Kysuce i na blízkych vodných tokov. Mnohé z nich prebiehali v rámci pracovného projektu núdzových prác predstavujúcich okrem iného i účinný nástroj v boji s nezamestnanosťou počas veľkej hospodárskej krízy.

Pramene a literatúra

JESENSKÝ, Miloš: *Historické prírodné katastrofy v Žilinskom kraji v kontexte environmentálnych dejín Slovenska*. Čadca : Kysucké múzeum v Čadci, 2015.

PAUKOVÁ, Veronika: Povodne a ich dôsledky v roku 1925 na Kysuciach. In: *Zborník Kysuckého múzea v Čadci*, roč. 16/ 2014, s. 163 – 177.

ŠA v Žiline so sídlom v Bytči, pracovisko Čadca, f. Pamätná kniha obce Svrčinovec, s. 113 – 114.

ŠA v Žiline so sídlom v Bytči, pracovisko Čadca, f. Pamätná kniha mesta Čadca, s. 90.

ŠA v Bytči, pracovisko Čadca, f. Okresný úrad Kysucké Nové Mesto, k. 82, ič. 7385/1925, Kysucké Nové Mesto – povodeň.

ŠA V Bytči, pracovisko Čadca, f. Okresný úrad Kysucké Nové Mesto, k. 8, ič. 1507/1925, Povodne

ŠA V Bytči, pracovisko Čadca, f. Okresný úrad Kysucké Nové Mesto, k.7, ič. 162/1925, Situačné správy v roku 1925.

Prírastky ľudového odevu v zbierkovom fonde Kysuckého múzea za rok 2020

HELENA KOTVASOVÁ

Nepochybne hlavnou činnosťou každého múzea je akvizičná činnosť, ktorú vykonávajú kurátori jednotlivých zbierok tak, aby systematicky budovali svoj zbierkový fond. Predmety do múzea možno nadobudnúť viacerými spôsobmi: kúpou, darom, prevodom správy, vlastným výskumom, alebo zámenou s iným múzeom. Každé múzeum má vytvorenú komisiu na tvorbu zbierok z odborných pracovníkov múzea, ale aj z externých múzeí. Po schválení komisiou sa z predmetov kultúrnej hodnoty stávajú predmety zbierkové. Akonáhle sa predmet kultúrnej hodnoty stane zbierkovým predmetom, nasleduje jeho katalogizácia a uloženie do depozitárnych priestorov. V minulom roku komisia na tvorbu zbierok pri Kysuckom múzeu v Čadci zasadala dvakrát. Prvýkrát bola komisia zvolaná v mesiaci február, kde sa zhodnocovali predmety kultúrnej hodnoty, ktoré sme chceli získať z projektu Fondu na podporu umenia a v jeseni, kde sme nakupovali predmety z vlastných zdrojov Kysuckého múzea.

Do zbierkového fondu ľudového odevu sa nám v minulom roku prostredníctvom štrnástich darovacích zmlúv podarilo získať 120 kusov zbierkových predmetov v hodnote 1041 €. Okrem darov bol zrealizovaný nákup na dve kúpne zmluvy. Jedna kúpna zmluva bola na vyšívajúv kožuch v hodnote 50€. Dru-

hou kúpnu zmluvou v hodnote 315 € sme získali 33 kusov zbierkových predmetov, kde prevažne dominoval bytový textil – vyšívané vankúše, ktoré boli v osemdesiatych rokoch minulého storočia vyhľadávaným artiklom a niečo nové v kysuckých domácnostiach. Ako je všeobecne známe, keď sa dievča vydávalo dostalo výbavu, ktorá zvyčajne pozostávala z dvoch perín a štyroch vankúšov (*zahlavkoch*). Periny bývali úzke a široké a podľa toho sa kupovali aj obliečky – buď na širokú alebo úzku perinu a práve preto sme radi, že sa nám podarilo skompletizovať celé súpravy obliečok. Okrem obliečok pre dospelých sme získali tri súpravy detských obliečok do postelky a jeden fragment ozdobných obliečok do detského kočíka, ktorý je ručne vyšívajúv. Nadobudli sme taktiež detskú perinku s dvomi obliečkami pre novorodenca. Zbierku bytového textilu obohatili obrusy z obdobia socializmu – sady štvorcového a obdĺžnikovitého tvaru, ktoré sa využívali v obývacích priestoroch a sú ručne vyšívajúv. Ďalšími zbierkami sú záclony s tyčami na zavesenie, *prehoz* na posteľ, závesy na prekrytie okien do kuchyne a uteráky. Zaujímavosťou sú štyri nástenky, ktoré máme z Poľska. Tieto sa na Kysuce dostali v období osemdesiatych rokov minulého storočia pri pašovaní nelegálneho tovaru cez hranice. Išlo o výmenný obchod.

Zbierky a ich ochrana

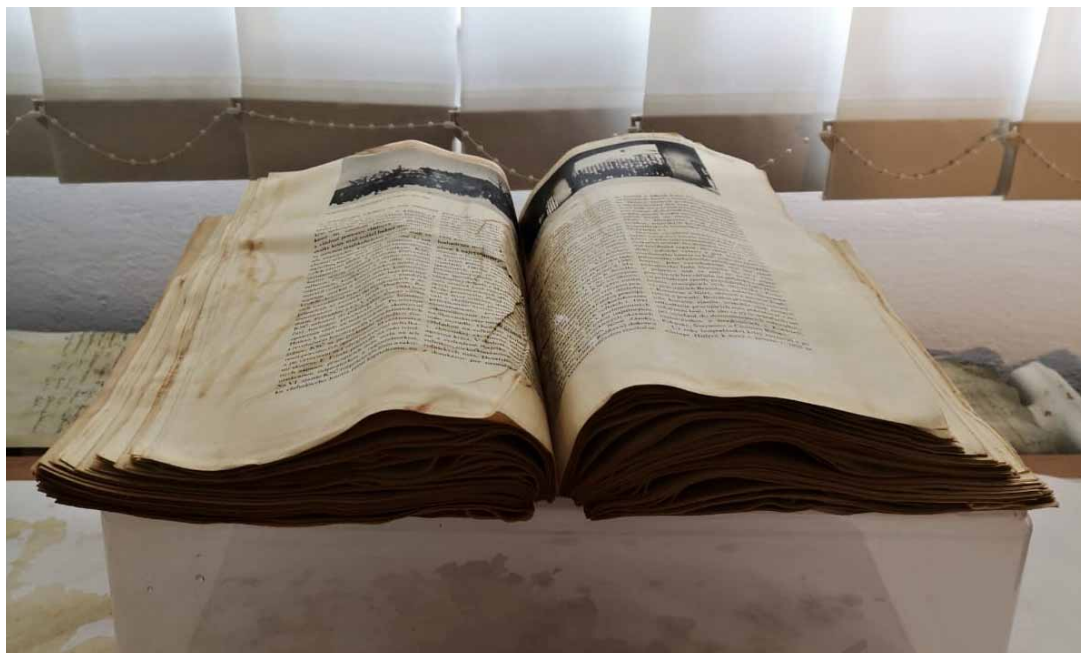
Za dve nástenky sa na opačnú stranu hrance nieslo 10 kg cukru a 1l rumu. Z mužského odevu sme získali dva kožené kabáty, jedno poľovnícke sako, 6 kusov kravát a dve pracovné mužské košele vyrobené v závode Zornica Bánovce nad Bebravou. Ďalej jeden oblek a dve košele k obleku. Fond ženského odevu sme rozšírili o jeden vyšiváňový kožuch, jeden kožuch novšieho datovania a čierny kabátik zo Staškova. Skupinu šatiek sme obohatili o jemné biele šatky s vyšivkou v jednom rohu v počte 8 kusov a kašmírové šatky v počte 16 kusov. Kašmírové šatky boli na Kysuciach nedostatkovým tovarom a na tú dobu boli veľmi drahé. Žena, ktorá vlastnila kašmírovú šatku pretkávanú zlatou niťou bola považovaná za chýrnu gazdinú.

Šatka sa nosila len do kostola alebo na sviatočné príležitosti. Jedna takáto šatka v sedemdesiatych rokoch 20.storočia stála aj 100 Kčs. Neskôr, keď sa už dali zohnať bežne, mali hodnotu okolo 50-60 Kčs, no i tak išlo o značnú sumu. Ženský odev bol doplnený aj o spodné nohavice tzv. *bombardáky* v počte 2 kusy, o sukňový kostým, ženský vrchný dlhý kabát, o 2 kusy *stániek* z bieleho plátňa s vyšivkou a o 2 ks spodnej košele s vyšivkou.

Tešíme sa z našich akvizícií a hneď po spracovaní sa ich budeme snažiť predstaviť prostredníctvom výstavy. Ak ste majiteľom zaujímavých predmetov s historickou a kultúrnou hodnotou a neviete čo s nimi, oslovte kurátorov nášho múzea, určite vám poradia.

Obrúsok a dečka získané do zbierkového fondu Kysuckého múzea v roku 2020
(Kysucké múzeum)

Tvorba faksimile Mestskej knihy z Kysuckého Nového Mesta z 18.-19. storočia

PETRA ONDROVÁ

Originálne zbierkové predmety s vysokou mierou muzeality vystavené v prezentačných priestoroch tvoria neodmysliteľnú súčasť výstav každého múzea. Návštevník si tak z prehliadky odnáša jedinečný vizuálny zážitok, no nie vždy je takáto forma prezentácie predmetu možná. Dôvody môžu byť rôzne, najmä ak je takýto vzácny predmet natoľko krehký, že akékoľvek nadbytočné pôsobenie vonkajších faktorov by mu mohlo spôsobiť poškodenie, ktoré by bolo len ťažko napravitelné. V takýchto prípadoch sa vystavenie originál-

neho predmetu neodporúča alebo je obmedzené len na krátku vopred stanovenú dobu. Jednou z možností ako tento problém čiastočne vyriešiť je zakomponovanie faksimile do výstavného priestoru ako pomocného inštalačného materiálu. Faksimile ako pomocný inštalačný materiál síce daný predmet nedokážu úplne nahradiť v celkovom rozsahu ale dokážu návštevníkovi priblížiť jeho originálnu formu vizuálne hodnotnejšie, než napríklad text či fotografia. Originálny predmet však zostáva chránený pred poškodením

Zbierky a ich ochrana

a návštevník nie je ukrátený o vizuálny zážitok z výstavy.

V Kaštieli Radoľa nastala podobná situácia, pri tvorbe novej expozície s názvom „695 rokov- Cesta dejinami“. Konkrétne sa jednalo o knihu: *Prothocollon promiscuarum privilegiaty oppidi Kiszuca-Hujhelly determinationum* (Protokol rozličných rozhodnutí výsadného mestečka Kysucké Nové Mesto). Časový rozsah 1739 – 1824. Táto vzácna písomnosť je súčasťou súboru zachovaných mestských kníh uložených v Štátnom archíve v Žiline so sídlom v Bytči - pobočka Archív Čadca, pochádzajúcich zo 17. – 19. storočia. Štátny archív zapožičal tento predmet pre Kysucké múzeum na dobu troch mesiacov. Expozícia však bude otvorená oveľa dlhší čas a tak sme museli vymyslieť spôsob ako ju v prezentovaní nahradiť.

V prvom rade bolo potrebné dohodnúť sa na forme prezentovania daného predmetu a následne zvoliť vhodnú formu faksimile. Pôvodná kniha bola v expozícii vystavená za sklom spoločne s ďalšími predmetmi. Rozhodli sme sa teda pre vyhotovenie modelu, nakoľko je jeho finančná a časová náročnosť pomerne nízka. Vytváranie modelov je jednou z menej náročných faksimile, môže sa vyhotovovať v menšej mierke a nemusí sa zhodovať v hmote s originálnym predmetom, vyhotovuje sa zvyčajne z ľahko dostupných materiálov.

Najskôr bolo potrebné originálny predmet dôkladne odfotiť a vybrať dve čelné strany, ktoré budú návštevníkovi predstreté pri prehládke expozície. Tieto strany sme odfotili a vytlačili na biely papier. Nastala otázka ako prispôsobiť vzhľad nového papiera tak, aby

Farbenie papiera
(Petra Ondrová)

vyzeral podstatne staršie. Zvolili sme jednoduchú a zároveň veľmi efektívnu techniku máčania papiera do silného výluhu z čierneho čaju. Na ostatné strany a vlastne celý základ knihy sme sa rozhodli, že ideálne bude recyklovať knihu s približne rovnakými rozmermi a pomerom strán ako má originálny predmet. Pred farbením sme vybrali papierovú časť z vonkajších obalových dosiek, aby sme ich nepoškodili. Postupne sme do výluhu máčali listy papiera tak, aby bola tekutina rovnomerne rozložená po jednotlivých stranách. Takto namočenú knihu sme nechali voľne uschnúť niekoľko dní s občasným obmieňaním polohy a pretáčaním listov.

Zafarbený papier sme po úplnom vysušení dotvarovali žehličkou na vlasy pri teplote 150°. Samotné knižné dosky sme očistili od zvyškov lepidla a aplikovali z vonkajšej stra-

ny dve vrstvy kašírovanej hmoty. Vonkajšiu stranu sme po vysušení zafarbili kombináciou akrylových farieb a tekutého lepidla na papier, aby sme tým napodobnili vzhľad spracovanej kože. Takto pripravený obal sme opäť pripevnili k základu knihy. Vo finálnej fáze bolo potrebné model pripraviť na samotnú prezentáciu, do roztvorenej knihy

sme vlepili vopred pripravené čelné strany a opäť upravili ich tvar pomocou žehličky. Hotový model bol po uplynutí výpožičnej doby originálneho predmetu pripravený zastúpiť jeho miesto v Kaštieli Radol'a, kde si ho môžete pozrieť aj na vlastné oči pri prehliadke expozície: „695 rokov - Cesta dejinami.“

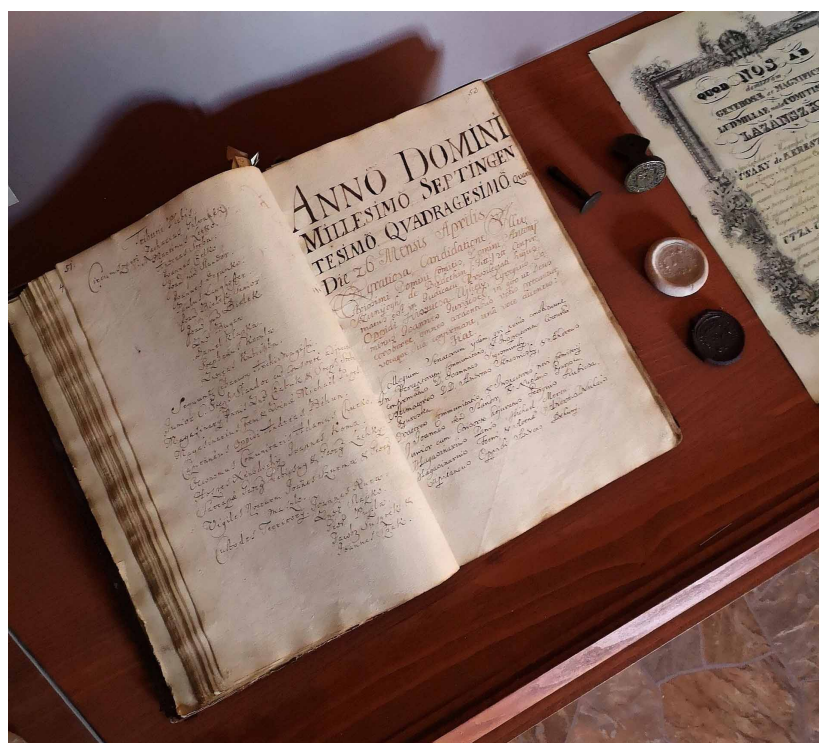

*Kolorovanie
a formovanie textúry
knižných dosiek
(Petra Ondrová)*

Zbierky a ich ochrana

Model Protokolu rozličných rozhodnutí výsadného mestečka Kysucké Nové Mesto (Petra Ondrová)

Protokol rozličných rozhodnutí výsadného mestečka Kysucké Nové Mesto (Petra Ondrová)

Učebnice v zbierkach
Kysuckého múzea
(Kysucké múzeum)

Školstvo v zbierkach Kysuckého múzea

ANDREA PARÁČOVÁ

Kysucké múzeum sa ako regionálna inštitúcia zameraná na dokumentáciu vývoja prírody a spoločnosti, zhromažďovanie, ochranu a sprístupňovanie hmotných dokladov takéhoto vývoja, venuje aj výskumu školstva v regióne. Okrem bádania v archívoch a školských kronikách, sa tento výskum týka najmä získavania a spracovania hmotných prameňov, zaradených do fondu História – školstvo.

Výskum školstva bol zatiaľ zameraný hlavne na štátne ľudové školstvo medzi

dvoma svetovými vojnami, výstupom z neho boli populárne články (*Ako naše staré matere do škôl chodili*, Kysuce č. 19,20/ 2006), štúdiá *Ľudové školstvo na Kysuciach v rokoch 1918 – 1945* (Zborník Kysuckého múzea 16/2014) i výstava *História školstva na Kysuciach* v roku 2006.

Tento fond tvoria zbierkové predmety, ktoré múzeum získalo jednak darom alebo kúpou od jednotlivcov, jednak zberom na základných školách. Práve tieto zbery umožnili rozmach fondu a získanie naozaj hodnotných

Zbierky a ich ochrana

kúskov. Osobitnou kapitolou je nadobudnutie 47 secesných a iných fotografií kysuckých škôl z pozostalosti Dominika Choluja z projektu Ministerstva kultúry SR v roku 2012.

Celkovo je vo fonde 959 kusov zbierkových predmetov, z toho napr. 191 učebníc, 14 školských lavíc, 8 kalamárov, 79 fotografií, 262 školských obrazov, vyše 80 školských máp...

Čo sa týka zberov, uskutočnili sa v rokoch 2002-2004 v Korní, kedy sa z povaly starej školskej budovy pred prerábkou dovezli školské lavice z obdobia prvej republiky i polovice 20. storočia, školské vyučovacie obrazy a rôzne pomôcky. Veľká vďaka za to, že tieto veci neskončili na ohni alebo na smetisku, patrí vtedajšiemu riaditeľovi školy p. Vladimírovi Šufliarskemu. V roku 2008 zas oslovil múzeum pán P. Pánis z Mestského úradu v Čadci a ponúkol školský inventár z teraz už zrušenej Základnej školy A. Hlinku. Múzeum tak získalo množstvo učebníc, máp, školských obrazov a niekoľko transparentov a vlajok pionierskej organizácie. Najnovšie prírastky v múzeu tvoria vyradené veci zo Základnej školy s materskou školou v Snežnici – ide tiež o učebnice a zaujímavé školské – najmä fyzikálne – pomôcky.

Najstaršie zbierky

Najstaršou školskou zbierkou je Čítanka pre II. triedu katolíckych ľudových škôl z Kysuckého Nového Mesta v maďarskom jazyku, ktorá vyšla v Budapešti roku 1894 nákladom Spolku sv. Štefana a obsahuje krátke poviedky. Nákladom tohto spolku vyšla aj Čítanka pre prvú triedu katolíckych počiatočných škôl v roku 1898 v slovenskom jazyku a Kis képes biblia-malá ilustrovaná bib-

lia pre 3. - 4. triedu ľudových škôl v maďarčine z roku 1917.

Medzivojnové obdobie

Medzi zbierky z obdobia 1. ČSR patria učebnice - učebnica zemepisu pre I. ročník meštianskych škôl Domov a vlasť od P. Dejmeka z 1924, Cvičebnica slovenského jazyka pre ľudové školy IV. diel od Fr. Kačera z roku 1924. V múzeu nechýba ani Čítanka Vernosť pre slovenské školy meštianske, autorom ktorej je okrem Antona Holého aj Róbert Klačanský, školský inšpektor a riaditeľ meštianskej školy v Čadci. Medzi muzeálnymi predmetmi sa nachádza tiež Mluvnica a cvičebnica jazyka slovenského pre školy meštianske od J. Jahelku z roku 1933, učebnica prírodných vied pre meštianske školy Prírodou a životom - Prírodospyt pre meštianske školy od E. Beníška z roku 1936, Dejepis biblický starého a nového zákona, Dunaj-dejepis pre 7. ročník ľudových škôl z roku 1940, alebo učebnica katolíckeho náboženstva od M. Žatku Biblické dejiny z roku 1943.

Z tohto obdobia má múzeum i školské kalamáre - sklenené, sklenený s kovovým uzáverom i jeden drevený, storočné školské vysvedčenie zo šk. roku 1920/21, vysvedčenie (školskú správu) z šk. roku 1934/35, triedne knihy zo Zákopčia (1926-27, 1935-36, 1943-44), Knihu zápisníc z ľudovej školy v Klokočove, Triednu knihu rímsko-kat. školy v Krásne nad Kysucou-Vlčov (1943-44). V zbierkach je aj veľká skriňová plastická mapa Kysúc (1084x1,45x0,29 m), ktorej autorom bol E. Matiašovský, správca ľudovej školy v Skalitom, mapa strednej Európy z roku 1928 alebo mapa zemských pologúl.

Z Korne pochádzajú drevené dvojmiestne školské celodrevené lavice zo začiatku 20. storočia, i lavice s kovovou konštrukciou s drevenou písacou doskou s priehlbinami na pero i dierou v strede na umiestnenie kalamára asi zo 40tych rokov. Iný typ školskej lavice pochádza z Radole – je pre jedného žiaka, stolová doska slúžiaca na písanie je mierne naklonená, tiež s otvormi na pero a kalamár, pod ňou je šuflík. Stôl je spojený so stoličkou a je skladateľná.

Nechýba ani také školské vybavenie ako pódium, skrine, stojany na školské obrazy, vešiaky, alebo plechové stojanové umývadlo s lavórom a krčahom. Zbierky dopĺňa vyše jeden meter vysoké počítadlo, ktoré vyrobilo Stehrovo kníhkupectvo a nakladateľstvo, oddelenie pre učebné pomôcky Prešov.

Medzi najkrajšie predmety z medzivojnového obdobia patria školské výukové obrazy s prírodovednou tematikou z Korne, na niektorých je aj pečiatka Národnej školy v Turzovke –Korni III. Zo žilinského Učiteľského nakladateľstva a kníhkupectva O. Trávníček v Žiline pochádzajú napr. školské obrazy Žirafy, Tulene, Veľryba, Križiak obecný, Pes, Kohút a sliepka. Špeciálnu skupinu zoológie tvoria reprodukcie českého maliara Fr. Xavera Prochádzku (Kapor a karas, Kačka, Labute, Moriak, Orol, Husi) alebo Brontosaurus od Z. Buriana. Botaniku predstavujú napr. Kostihoj lekársky, Jedovaté rastliny liečivé, Palma kokosová, Praslička roľná. Medzi školskými obrazmi sa taktiež nachádzajú reprodukcie výtvarných diel Gustáva Mallého. M. Aleša, I. Hálu, R. Landu a iných. Mnohé pochádzajú z Ústredného nakladateľstva a kníhkupectva učiteľstva českosloven-

ského v Prahe, príp. z jeho pobočky v Banskej Bystrici.

Obdobie po roku 1945

Z obdobia do roku 1989 pochádza 89 učebníc pre základné i stredné školy. Vydavateľom týchto učebníc bolo Slovenské pedagogické nakladateľstvo. Medzi najstaršie patrí Slovenský jazyk III. diel od M. Prídavka a M. Rumpela z roku 1946, učebnice vlastivedy Neživá príroda (z rokov 1950, 1957, 1960), 6 učebníc dejepisu (z rokov 1955-1958), Slovenský jazyk pre 6.roč.všeobecnovzdelávacích škôl (r. 1958), Počtovnica pre 3. ročník ZŠ (r. 1957), Logika pre 11. postupový ročník VVŠ (r.1957) a tiež Astronómia pre tento ročník z roku 1958. Ďalšie sú zo 60.,70. i 80.tych rokov, nechýbajú ani knihy z oblasti pedagogiky, socialistickej výchovy a vzdelávania, časopis Zornička z roku 1955, piesne pre pionierov...

V múzeu sú i žiacke knižky z rokov 1953/54, 1954/55, 1961/62, triedne knihy a výkazy zo Štátnej ľudovej školy v Turzovke-Ústredí (1945/46), kniha zápisníc ľudovej školy v Klokočove – Hrubom buku (1942-1959).

Školské vlastivedné a zemepisné mapy sa týkajú hlavne ČSSR, ZSSR, jednotlivých svetadielov (politické rozdelenie, klíma, dopravná sieť, hydrosféra, hustota obyvateľov, ale i rozšírenie plazov a obojživelníkov, priemysel, geomorfológia, prírodné zdroje), pričom z tohto obdobia je z roku 1945 najstaršia mapa východnej Európy a európskej časti ZSSR a mapa Československej republiky z roku 1947. V zbierkach je i 29 dejepisných máp.

Zbierky a ich ochrana

Keďže obdobie socializmu je späté s pionierskou organizáciou, nechýbajú ani jej symboly ako pionierska košeľa, opasok, sukňa, šatka, odznak, zväzacka kravata, zápisník iskier i vlajky pionierskych oddielov, zástavky ČSSR, ZSSR ale napr. i školské transparenty s budovateľskými heslami z bývalej ZŠ Jilemnického.

Medzi školské pomôcky z obdobia po druhej svetovej vojne patria dva glóbusy, počítadlá, chemické pomôcky (pipety, skúmavky, banky, stojany na skúmavky), pravítka, perá a ceruzy, Kalendár prírody, súbor ABECEDA, umelohmotné tabuľky so vzorom písma a číslic, geometrické útvary v umelohmotnej kazete, súbor odliatkov archeologických vykopávok z 50.- 60.tych rokov, ktorý obsahuje zvieracie plastiky z Dolných Vesteníc, kostený hrot z jaskýň Pekárna v Moravskom krase a Deravej skaly v Plaveckom Mikuláši, škrabadlo z Pekárny a Tibavy a pod., umelé vlákna, mineralogická zbierka, razítka Množiny, dokonca i plynová maska, ktorá sa používala pri vyučovaní brannej výchovy. Unikátne fyzikálne pomôcky má múzeum zo ZŠ s MŠ Snežnica – elektronické stavebnice Didaktik, Unitest, voltmeter, ampérmeter, rezistor, silomer, tlakomer a pod.

Ďalšiu veľkú skupinu predmetov tvoria závesné školské obrazy od polovice 20. storočia do približne sedemdesiatych rokov. Tie sú v súčasnosti pri vyučovaní nahradené interaktívnymi tabuľami, premietanými powerpointovými prezentáciami a internetom, v svojej dobe mali význam pri vizualizácii a aktívnom sprostredkovaní učiva. Najviac z nich tvoria obrazy s tematikou výučby slovenského jazyka. Obrazy Živá abeceda obsa-

hujú buď všeobecné kreslené príbehy a rozprávky na prerozprávanie, alebo príbehy zamerané na výučbu jednotlivých písmen abecedy. Napr. obraz Živá abeceda – j, obsahuje ilustráciu chlapca pozorujúceho jeleňa, nachádza sa tu i ježko a jašterica. Podobné sú Doplňujúce texty pre čítanie a písanie a obrazy o správnom čítaní hlások. Ďalšie sú zamerané na výuku jednotlivých slovných druhov (Skloňovanie mužských podstatných mien, Úzke a široké tvary zámen oni, ony sa, Číslovky, Skloňovanie - prídavné mená ...). Nechýbajú ani obrazy ku gramatike (Tvrdé a mäkké spoluhlásky, Mäkké spoluhlásky, Vlastné mená) a pod. Podobné ako Živá abeceda sú Situačné obrazy na výučbu cudzích jazykov s ilustráciami na rozvoj slovnej zásoby.

Pomerne rozsiahlu časť školských obrazov tvorí téma priemyslu a poľnohospodárstva v socialistickej krajine s reprodukciami diel československých autorov, napr. Priemyslová oblasť mostecká, Mechanizácia práce v bani, Stalínove závody na Mostecku (J. Vlček), Elektrické zváranie, Družstevná pracovňa, Práca pri frézovacom stroji, Kaolínový lom (F. Bílek), V pradiarni, Štátna strojová stanica (V. Junek), Schéma podzemnej bane (J. Danek) ale aj také ako Jednotné roľnícke družstvo, Chmelobranie, Žatva kombajnom, Vysoká pec a pod. Ďalšie obrazy sú venované víťazstvu nad fašizmom (Máj 1945...), histórii (Útok husitskej jazdy, Manufaktúra, Barikády pod Staromestskou vežou v Prahe r. 1848). Niekoľko obrazov je i s prírodovednou tematikou (Zubor, Mandelínka zemiaková, Lúčne trávy, Jesenné huby..). Venované sú i matematickým témam (Sčítavanie, Odčítavanie,

Nácvik numerácie do desať, Zlomky...), zeme-
pisu (Budatínsky zámok, Vysoké Tatry, Sú-
ľovské skaly, Rozsutec, Bojnice, Košice, Vrútky),
ale i telesnej výchove (Telovýchovné
chvilky). Medzi zbierkami sú i školské obrazy
Štátna hymna ČSSR a ZSSR, Viem čo jem,
Sed' správne pri písaní alebo Pionieri píšu list
K. Gottwaldovi.

Pri zbere po zrušení Základnej školy An-
dreja Hlinku sa do múzea previezlo 38 učeb-
níc po roku 1989, ktoré majú zatiaľ najmä
dokumentačnú funkciu.

Ekranické materiály

Vo fonde školstvo sa nachádza 79 dobových
fotografií a jeden negatív. Ide najmä o školské
budovy, ale i fotografie žiactva a učiteľov. Z ob-
dobia prvej polovice 20. storočia je to napr. fo-
tografia vysviacky školy v Povine, Štátna
meštianska škola v Čadci, Žiaci štátnej ľudovej
školy v Rudine v r. 1925, Zhromaždenie kysuc-
kých učiteľov v roku 1933, Štátna ľudová škola
vo Svrčinovci u Deja. Z obdobia socializmu má
múzeum v zbierkach fotografie Aktív mladých
učiteľov v Čadci (1962), Základná škola v Zá-
kopčí u Polievkov z r. 1973, Stučková Strednej
ekonomickej školy v Čadci z roku 1967 s Do-
minikom Cholujom, Maturitné tablá Jedenást-
ročnej strednej všeobecno-vzdelávacej školy
v Čadci z rokov 1956 a 1967, Stretnutie stu-
dentov SVŠ po 20 rokoch z roku 1955. K zá-
kladnej deväťročnej škole v Rudine je v zbier-
kach 11 kusov fotografií, zo Staškova zas 2 fo-
tografie k materskej škole (vrátane karnevalu
v roku 1964) a jedna k vystúpeniu detí ZDS
k 53. výročiu VOSR a pod.

Dôležitou súčasťou zbierkového fondu škol-
stvo – ekranické materiály je súbor získaný

v roku 2012 na základe dotácie Ministerstva
kultúry SR. Ide o 48 secesných ale i iných fo-
tografií kysuckých škôl z pozostalosti Domi-
nika Choluja, významného kysuckého peda-
góga, publicistu a verejného činiteľa.

V tomto súbore sa nachádza 20 fotografií
štátnych ľudových škôl na Kysuciach, pre-
važná väčšina z nich je datovaná do prvej tre-
tiny 20. storočia (Šľš Čadca- Ústredie, Čadca
–Podzávoz, Oščadnica-Rovné, Raková-Trs-
tená, Zákopčie u Rulcov, Čierne s učiteľom F.
Príborským, Podvysoká, Olešná u Palice,
Olešná u Rovňanov, Vysoká nad Kysucou –
Ústredie, Vysoká nad Kysucou – Semeteš, Vy-
soká – Horný Kelčov, Makov, Makov –
kopanice). Zvyšok sú fotografie národných,
prip. stredných škôl približne z rokov 1950-
1960, kedy tieto školy fungovali.

Fond „Školstvo“ v Kysuckom múzeu
predstavuje originálne zbierkové predmety
dokumentujúce vývoj regiónu v tejto oblasti.
Múzeum do budúcnosti plánuje opätovnú, roz-
šírenú výstavu s touto tematikou, avšak naj-
väčšou ambíciou je postavenie školy v Múzeu
kysuckej dediny podľa plánov originálnej pô-
vodnej školskej budovy v Klokočove – Rybáre.
Veríme, že tento náš cieľ sa čo v najbližšom
období podarí naplniť a návštevníci skanzenu
budú mať možnosť vidieť i iné plánované ob-
jekty.

Na záver by sme chceli poprosiť, resp. vy-
zvať riaditeľov škôl na Kysuciach, či už zá-
kladných, stredných alebo materských, aby
pri vyradzovaní starého školského zariadenia,
pomôcok, hračiek a pod. oslovili najskôr mú-
zeum, kým staré a pre školu už nepotrebné
veci poputujú do smetného koša.

Ďakujeme!

Zbierky a ich ochrana

Školský výukový obraz:
J. M. Gorup: Soby (Kysucké múzeum)

Školský výukový obraz:
Praha, Wilsonove nádražie (Kysucké múzeum)

Školský výukový obraz:
Zdeněk Burian: Sídlo
pračloveka (Kysucké mú-
zeum)

Učebnice v zbierkach
KM (Kysucké mú-
zeum)

Zbierky a ich ochrana

Mapa strednej Európy z roku 1928 (Kysucké múzeum)

Učebnice z obdobia 1. ČSR (Kysucké múzeum)

Modernizácia depozitárov Kysuckého múzea z projektu Fondu na podporu umenia

ALEXANDRA JANIGOVÁ – ZUZANA JESENSKÁ – ANDREA PARÁČOVÁ

Kysucké múzeum má k dispozícii centrálny depozitár, ktorý sa nachádza v priestoroch Vlastivedného múzea v Krásne nad Kysucou. Práve tu sú odborne uložené všetky fondy múzea z oblasti archeológie, prírody, etnografie a histórie. Minulý rok sa múzeum pustilo do náročného projektu „Rekonštrukcia časti depozitára histórie“ z programu Fondu na podporu umenia 5.4.2 Ochrana zbierkových fondov. Jeho výsledkom je nový a hlavne moderný úložný systém, ktorý nielenže optimalizoval celý priestor, ale slúži najmä na odborné uloženie historických zbierkových predmetov z fondov bývanie, domácnosť, textil, odev, písomnosti a tlačoviny, hasičstvo, lekárstvo, osobnosti, školstvo, priemysel, hračky, lesné železnice, kartografia, ekranické materiály atď. FPU podporil projekt sumou 29 000 Eur, povinné spolufinancovanie tvorilo čiastku 3 435 Eur.

Vzhľadom na to, že mnohé zbierkové predmety sú nadrozmerné, projekt počítal aj s obstaraním dvoch mobilných sťahovacích vozíkov a dvoch plošinových, ktoré uľahčia manipuláciu s ťažkými exponátmi počas presunu na expozíciu či výstavu.

Projekt dovolil vybaviť celkovo tri miestnosti depozitára histórie. Kysucké múzeum sa do terajšieho centrálného depozitára sťahovalo v roku 2000. Za dvadsať rokov sa zbierkový

fond História rozšíril z približne 2-tisíc predmetov na takmer 11-tisíc kusov zbierok. Pribudli historické nábytky, fond školstva narástol na takmer 960 kusov zbierkových predmetov vrátane školských lavíc z niekoľkých období, takmer tri stovky školských obrazov a vyše 80 školských máp. Získali sa nové vzácne akvizície vrátane zbierky hasičských predmetov, pribudli fondy významných osobností. Aj najnovší fond hračiek obsahuje detské kočiare aj kočiare pre bábiky, hojdačky koníky a pod., ktoré sa už v terajších priestoroch fyzicky nedali umiestniť správnym spôsobom. Bezpečné uloženie potreboval aj fond judaík, ale i najnovšia akvizícia porcelánu. Depozitár sa takto premenil na moderné pracovisko, vybavené pohyblivým regálovým systémom, pevnými regálmi i špeciálnym zásuvkovým systémom, aby sa čo najviac optimalizoval priestor, zlepšila kvalita a zvýšila sa kapacita na odborné a bezpečné uloženie ďalších akvizícií. Dve miestnosti sa vybavili oceľovými skladacími schodíkmi na manipuláciu s predmetmi vo vyšších regáloch.

Realizáciou projektu Kysucké múzeum nadväzuje na rekonštrukčné práce a investície do depozitárov, ktoré obnovuje postupne z vlastných zdrojov, ako aj prostredníctvom Fondu na podporu umenia, z ktorého naposledy v roku 2018 vybavilo depozitár textilu

Zbierky a ich ochrana

nástennou klimatizačnou jednotkou a troma germicídnymi žiaričmi.

Taktiež v novembri 2019 boli vďaka financiám Žilinského samosprávneho kraja komplet vymenené okná na celom depožitári v hodnote 33 333 Eur a múzeum v roku 2020 z vlastných zdrojov zabezpečilo ochranné UV a nepriehľadné fólie na prízemnú časť depožitára. Kvôli práci so zbierkami v katalogizačnom a evidenčnom systéme Esez bolo tento rok v depožitári zavedené internetové pripojenie.

Projekt bude prínosný pre odborných pracovníkov múzea – kustódov i kurátorov, ktorí sa cieľavedome zaoberajú tvorbou a ochranou zbierok, ako aj prezentačnou činnosťou zbierkových fondov formou výstav a expozícií pre návštevníkov. Efekt projektu sa odzrkadlí na skvalitnení odborného a bezpečného uloženia zbierkových predmetov.

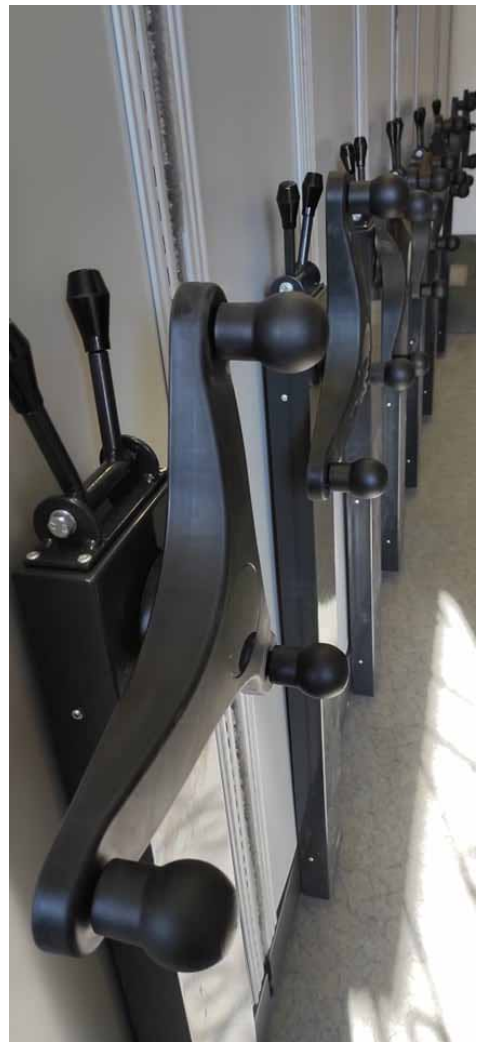
Pri ukladaní zbierkových predmetov je potrebné zvážiť množstvo faktorov. V prvom rade by mal byť depožitár monomateriálový, alebo by sa v ňom mali nachádzať príbuzné materiály (napr. papier, koža alebo sklo, porcelán, kameň). V prípade depožitára Vlastivedného múzea v Krásne nad Kysucou - fond História II sa nachádzajú zbierkové predmety nielen rôznych materiálov ale aj veľkostí, ako napríklad šatníkové skrine, či manžetové gombíky. Z tohto dôvodu sa muselo prihliadať pri ukladaní zbierkových predmetov nielen podľa materiálového zatriedenia, ale aj podľa veľkostí. Predmety sú roztriedené aj do podskupín nazývaných podfondy.

Vhodne zvolený mobiliár napomohol efektívnejšie uložiť zbierkové predmety a zároveň zabezpečiť ich ochranu. V časti depožitára sa navrhlo zariadenie využívajúce celý objem

priestoru, formou posúvacích dielov na kľuku, ktoré v sebe obsahujú aj zásuvkové skrine. Takouto formou sa podarilo odčleniť materiály, ktoré rýchlejšie degradujú a znížilo sa tak riziko ich poškodenia. Správne navrhnutý mobiliár pomohol adekvátne rozčleniť a uložiť zbierkové predmety, ktoré získali potrebný priestor a v ňom aj ochranu. Napríklad detský textil alebo unikátne háčkované textílie sú uložené do zásuviek tak, aby mali svoj priestor a sú prekladané hodvábnym papierom. V tomto ohraničenom priestore môžu intenzívnejšie pôsobiť repelenté guľôčky ako prevencia proti škodcom. V prípade zbierok, ktoré obsahujú materiál, ktorý ľahšie nabera vlhkosť, môžeme vďaka vhodnému uzatvárateľnému úložnému priestoru zabrániť prípadnej alebo náhodnej vlhkosti. Takto môžu intenzívnejšie pôsobiť ochranné vrecúška pohlcujúce vlhkosť. Vďaka uzamykateľnému a protipožiarnemu úložnému mobiliáru sa podarilo adekvátne umiestniť aj cenné zbierkové predmety.

Vybavenie depožitárov sa týmto projektom nekončí. Pracuje sa na realizácii mobilných podvozkov pod nadrozmerne zbierkové predmety. Uľahčí sa tak manipulácia so zbierkami, využije sa efektívnejšie priestor a zároveň sa zamedzí ich mechanickému poškodeniu. Postupne sa pracuje aj na zlepšení klimatických podmienok. Do budúcnosti sa tiež plánuje zaviesť označenie zbierkových predmetov štítkami RFID. To si vyžaduje ďalšie väčšie investície, ktorých efekt sa však odzrkadlí v ľahšej práci so zbierkami, ich identifikácii a prepojení na katalogizačný systém, v registrovaní pohybu zbierok, ale i automatickom zaznamenávaní klimatických podmienok a oprávnených vstupov do priestorov depožitára.

Priestory modernizovaného depozitára v Krásne nad Kysucou s novým úložným systémom (Alexandra Janigová)

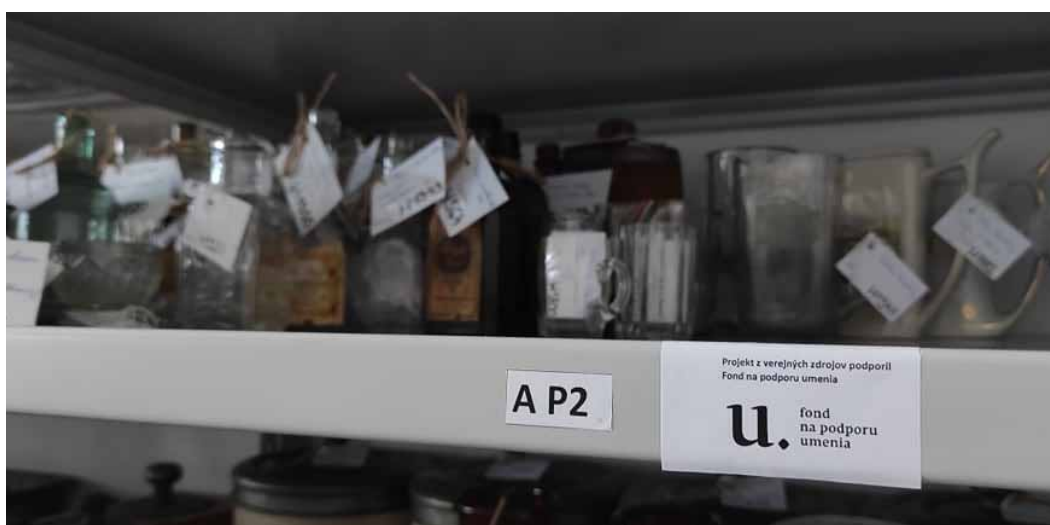
Zbierky a ich ochrana

Uloženie zbierkových predmetov v modernizovanom depozitáry (Alexandra Janigová)

Zbierky a ich ochrana

u. fond
na podporu
umenia

Projekt z verejných
zdrojov podporil Fond
na podporu umenia

Projektové novinky Kysuckého múzea

TOMÁŠ ADAMČÍK

Plagát k výstave
Hlávka do krásy
odetá realizovanej
vďaka podpore Fondu
na podporu umenia
(Kysucké múzeum)

Začiatok roka 2021 sa v Kysuckom múzeu niesol v znamení činorodej projektovej prípravy, ktorá už teraz žne prvé úspechy. Pozitívne správy pre kysuckých múzejníkov prinieslo rozhodnutie riaditeľa Fondu na podporu umenia, na základe ktorého poskytovateľ dotácie podporil až 3 zo 4 projektových žiadostí v celkovej výške 11500 eur. Prvý projekt podporí vedecko-výskumnú úlohu a prostredníctvom Fondu na podporu umenia sa podarí vydať jedinečnú monografiu „Krupiec“ od autora Daniela Husárika, historika,

kurátora, dokumentátora múzejných a knižničných fondov. Druhý projekt je zameraný na prípravu zaujímavej výstavy zo zbierkového fondu múzea s názvom Hlávka do krásy odetá, ktorá bude vyinštalovaná vo výstavných priestoroch Kysuckého múzea v Čadci od mája do októbra 2021.

Súčasťou výstavy, ktorú pripravuje reštaurátorka a výtvarníčka Martina Krkošková, budú aj sprievodné aktivity v podobe tvorivých dielní pre deti, žiakov, študentov, prípadne rodiny s deťmi. Keďže kultúrna inštitúcia kráča s dobou a intenzívne sleduje najnovšie trendy svetového múzejníctva, v ktorom sa popri klasických múzejných postupoch čoraz viac zavádzajú nové interaktívne prvky a smart technológie, múzeum pripravilo žiadosť na vyhlásenie verejnej architektonickej súťaže, ktorej cieľom bude v druhej fáze zrealizovať v Čadci úplne novú modernú stálu expozíciu Dejiny Čadce a okolia. Na prípravu modernej novej stálej expozície, ktorá múzeu chýba, Fond na podporu umenia poskytol dotáciu až 7 000 eur.

Veľké nádeje vkladajú múzejníci aj do realizácie dvoch schválených projektov Fondu na podporu umenia v podprograme 5.4.2 Ochrana zbierkových fondov. V tejto výzve Kysucké múzeum stanovilo dve priority, a to začať prvú fázu rekonštrukcie časti depozi-tára etnografie, počas ktorej plánuje vybaviť

Novinky

vybrané depozitárne priestory moderným úložným regálovým systémom, slúžiacim na odborné uloženie etnografických zbierkových predmetov z nasledujúcich podfondov: remeslá, bývanie, ľudový nábytok, poľnohospodárstvo, pastierstvo, povozy, hygiena. Výsledkom by mal byť moderne vybavený depozitár etnografie s mobilným regálovým a statickým systémom, čo optimalizuje priestor, zlepši kvalitu odborného uloženia hnutelného kultúrneho dedičstva a z priestorového hľadiska zvýši priestorovú kapacitu, ktorá je nevyhnutná pre ďalšie akvizície múzea. Druhý, menší projektový zámer je zacielený na vybavenie konzervátorskej dielne vo Vlastivednom múzeu v Krásne nad Kysucoušpičkovým odsávacím ramanovým systémom, ktorý pomôže konzervátorom pri odbornom ošetrovaní zbierkových fondov.

Enormné úsilie múzeum vyvinulo aj pri zapojení sa do programu Ministerstva kultúry Slovenskej republiky (ďalej MK SR) Obnovme si svoj dom, cez ktorý plánujeme reštaurovať vzácny parný rušeň U 34.901. Cieľom projektu je v I. etape zreštaurovať poškodené a opotrebované časti tejto úzkorozchodnej parnej lokomotívy z roku 1909 podľa návrhu na reštaurovanie odobreného Krajským pamiatkovým úradom v Žiline. Veríme, že spolupráca medzi múzeom - správcom národnej kultúrnej pamiatky, vlastníkom - Žilinským samosprávnym krajom, pamiatkarmi a certifikovaným reštaurátorom nevyjde na zmar a podarí sa obnoviť ikonu Historického lesnej úvraťovej železnice vo Vychylovke.

V rámci novej výzvy MK SR sa múzeum zapojilo aj do podprogramu Kultúra znevýhodnených skupín obyvateľstva. Zámerom

múzea je skupine zrakovo hendikepovaných návštevníkov uľahčiť poznávanie kysuckého skanzenu a tradičného spôsobu života a bývania na Kysuciach v minulosti prostredníctvom reliéfnej mapy a informatívneho sprievodcu v Braillovom písme. Zároveň plánujeme v Raganovom mlyne vytvoriť priestor zameraný na objektové a čuchové poznávanie rôznych druhov obilia a poľnohospodárskych plodín, čo má za cieľ rozvíjať kompenzačné zmysly hendikepovaných návštevníkov. Pre nich bude taktiež k dispozícii unikátna kniha návštev – stolík s mechanickým písacím strojom pre nevidiacich a s klasickým formátom slepeckého papiera. Prostredníctvom takejto knihy návštev môžu zanechať pre múzeum a ďalších návštevníkov svoje vlastné dojmy z objavovania múzea v prírode. Jedná sa o pilotný projekt Kysuckého múzea určený pre návštevníkov Múzea kysuckej dediny so špecifickými potrebami.

Druhý projekt určený pre zdravotne i sociálne znevýhodnené skupiny obyvateľstva s názvom Anjel – symbol Vianoc. Projektovým zámerom je podporiť umeleckú výtvornú tvorbu sociálne i zdravotne znevýhodnených detí a mládeže prostredníctvom usporiadania tematickej vianočnej výstavy s názvom Anjel - symbol Vianoc, ku ktorej budú pripravené aj tvorivé dielne. Na výstave budú prezentované vianočné dekorácie na tému anjela vytvorené klientami sociálnych zariadení a špeciálnych škôl z Kysúc. Z najlepších prác bude vyhotovený vianočný katalóg pohľadníc. Výstavou i katalógom chceme sprístupniť vnímanie Vianoc a symbolu anjela širokej verejnosti - návštevníkom Kysuckého múzea. Jedná sa totožný projekt

Stav historického osobného vozňa Lesnej dráhy Oravského komposesorátu v roku 1985, bočný pohľad (Kysucké múzeum)

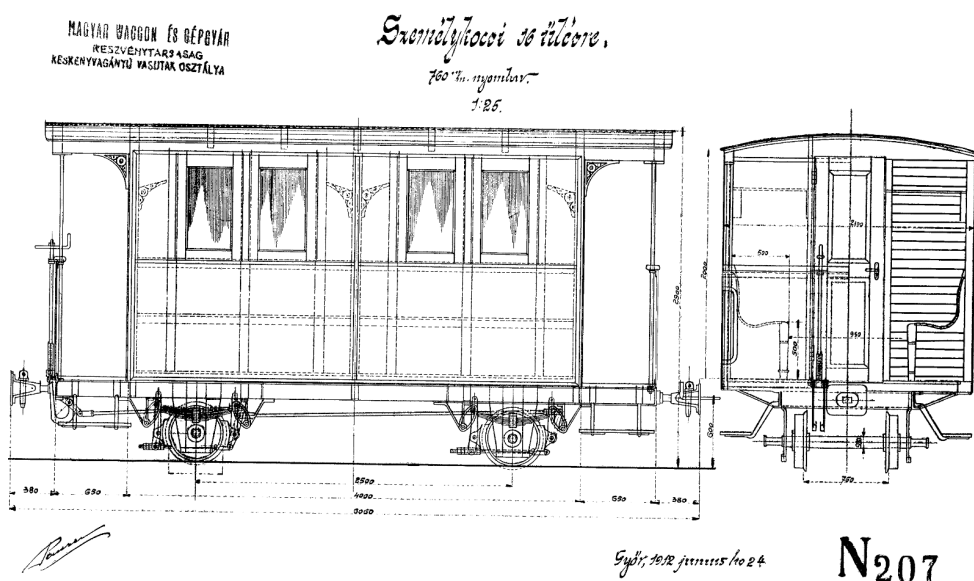

Koľajnice nás spájajú, ktorý získal podporu správcu HCP Fondu malých projektov. Cieľom projektu v celkovej hodnote 34 991 € je zvýšiť atraktivnosť kultúrneho dedičstva prostredníctvom rekonštrukcie historického osobného vozňa lesnej dráhy Oravského komposesorátu z roku 1916. Po rekonštrukcii ho múzeum plánuje využiť na prezentáciu osobnej dopravy na Historickej lesnej úvratovej železnici. Sprievodnými aktivitami

z minulého roka, ktorý bol síce schválený, ale pre koronavírus nemohol byť realizovaný.

Prvý kvartál roka 2021 sa niesol aj v znamení veľmi úzkej cezhraničnej spolupráce, výsledkom ktorej bolo podanie až dvoch cezhraničných slovensko-českých žiadostí o nenávratný finančný príspevok. V spolupráci s hlavným cezhraničným partnerom Slezskými zemskými dráhami Kysucké múzeum ako vedúci partner podal projekt s názvom

projektu bude kultúrny program Kysucký deň na Osoblažke a slávnostné odhalenie zrekonštruovaného vozňa počas Dňa železnice vo Vyčylovke. Do života cezhraniční partneri uvedú spoločnú propagačnú brožúru o HLÚŽ a Osoblažskej úzkokolejke a pripravia nové propagačné materiály, čím sa podarí lepšie spropagovať technické úzkorozchodné unikáty na oboch stranách hranice. Cieľovou skupinou sú obyvatelia i účastníci cestovného ruchu.

Novinky

V spolupráci s ďalším partnerom Jablunkovským centrom kultúry a informácií kysuckí múzejníci podali žiadosť o nenávratný finančný príspevok s názvom Oživené tradície bez hraníc, v ktorom zviditeľníme identitu a tradície susedných regiónov Kysúc a Tešínskeho Sliezka počas jarmokov a tematických prezentačných podujatí.

Na záver výbornej cezhraničnej spolupráce treba spomenúť aj prebiehajúcu realizáciu projektu „Promocja dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Gminy Istebna oraz regionu Kysuc i Małej Fatry“ z programu Interreg V-A s vedúcim poľským partnerom Gminou Istebnou. V spolupráci s nimi a ďalším slovenským partnerom z MAS Terchovská

dolina participujeme na zlepšení propagácie prírodného a kultúrneho dedičstva regiónov Gmina Istebna, Kysuce a Malá Fatra. Pre obyvateľov a návštevníkov cezhraničného regiónu to v praxi znamená, že sa môžu tešiť na bohaté kultúrne podujatia plné tradičnej poľsko-slovenskej hudby, prezentácie ľudových remeselníkov a v neposlednom rade sa môžu začítať do spoločnej brožúry o prírodnom a kultúrnom bohatstve susediacich regiónov.

Dúfame, že projektové snaženie Kysuckého múzea bude úspešné a výsledky potešia obyvateľov Kysúc i návštevníkov nášho čínordého múzea.

Interreg
Polska-Słowacja
Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

UNIA EUROPEJSKA

EUROREGION BESKIDY

**"Promocja dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego
Gminy Istebna oraz Regionu Kysuc i Małej Fatry"**

Projekt realizowany przez: Gmina Istebna
Partner/Partnerzy projektu: Kysucké múzeum v Čadci

**Projekt współfinansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach
Programu Współpracy Transgranicznej Interreg V-A Polska- Słowacja 2014 -2020
oraz z budżetu państwa.**

*Propagačná tabuľa
cezhraničnej spolu-
práce programu IN-
TERREG s poľským
partnerom Gmina Is-
tebna (Kysucké mú-
zeum)*

Správa o obnove stálej expozície a priestorov Kysuckého múzea - Vlastivedného múzea v Krásne nad Kysucou

ADAM BUCHTA

Rok 2020 bol pre fungovanie expozície Kysuckého múzea v Krásne nad Kysucou veľmi náročný. Dôvodom nebola len obmedzená možnosť prijímať návštevníkov v súvislosti s hygienickými opatreniami počas epidémie Covidu. Činnosť Vlastivedného múzea v Krásne nad Kysucou ochromili aj iné udalosti. Na konci roka 2019 začala prebiehať oprava strechy na budove Kultúrneho Domu v Krásne nad Kysucou, kde sa nachádzajú aj priestory múzea. Zhodou nešťastných okolností počas výmeny strechy prišiel privalový dážď, došlo k vytopeniu stálej expozície.

Prvýkrát bolo potrebné ochraňovať vystavené zbierky a expozičný materiál už 26. mája. Táto prvá nešťastná udalosť viedla k uzatvoreniu priestorov pre verejnosť. Pre obavy, že by sa zatopenie mohlo opakovať, zamestnanci múzea podnikli mnoho krokov na ochranu priestorov expozície. Časť zbierok bola presunutá na bezpečnejšie miesta v rámci depozitárov a čo najviac kóji bolo zabezpečených ochrannými fóliami. Toto zatopenie, hoci nepríjemné, nebolo príliš devastujúce a vzbudilo v nás falošné nádeje, že ak sa prípadne bude opakovať, nebude to nezvládnuteľné. O opaku nás presvedčil mohutný privalový dážď 18. júna. Okrem pomoci hasičského zboru boli do záchranu zbier-

rok a expozičného materiálu zapojení mnohí zamestnanci múzea. Za ich ochotu a pomoc im treba aj touto správou vziať vďaka. Zatopenie bolo omnoho mohutnejšie a strop ako aj steny expozičných priestorov boli poškodené vodou. Zbierky vďaka nášmu skorému zásahu a preventívnym opatreniam ohrozené neboli, ale výstavné kóje utrpeli škodu. Už v tom momente sme tak vedeli, že nás bude čakať veľa práce. Je očividné, že po takejto prírodnej katastrofe nebolo možné priestory expozície sprístupniť verejnosti.

V prvom rade bolo potrebné odstrániť škody a samozrejme priestory vysušiť. Až po vyschnutí sa pristúpilo k oprave zatečených stien a stropov. Opravy komplikovala veľká výška stropov v priestoroch, kde sa nachádzala pôvodne stála expozícia - Kysucká odysea. Už prvé práce na lešení odkryli, že v strope sa vďaka izolačným fóliám nachádza ešte stále značné množstvo uväznenej vody. Opäť tak bolo treba čakať kým veci vyschnú. Pretože vodou boli zasiahnuté aj svetlá, rozhodli sme sa urobiť aj generálnu revíziu elektrických sietí v objekte. Bezpečnosť návštevníkov a zbierok sú pre nás prioritou. V letnej sezóne sme tak neboli schopní privítať návštevníkov. Po dokončení opráv sa začali prípravy na obnovu expozície. Nep-

Novinky

lánovane nám však boli poskytnuté finančné prostriedky od nášho zriaďovateľa Žilinského samosprávneho kraja. Pre pandemickú situáciu sme príliš nedúfali v možnosť nejakým spôsobom zveľadiť majetok, ktorý máme v správe. V roku 2019 sa nám podarilo v našich priestoroch vymeniť okná a vstupné dvere a oprava strechy, hoci spojená so zatopením, bola tiež veľmi vítaná. Rozhodli sme sa teda využiť získané prostriedky na riešenie priestorových obmedzení objektu múzea. Keďže nemáme v zbierkach veľké predmety, ktoré by dokázali využiť vysoké stropy, ktoré sme v expozícii mali, pristúpili sme k vybudovaniu nového podlažia. Podlažie by nám vo svojej podstate zdvojnásobilo výstavný priestor. To však znamenalo ukončiť už započaté práce na obnove stálej expozície Kysuckej odysey. Statické posúdenie zámeru, projektovanie a obstarávanie trvali, ako to už býva, o niečo dlhšie, ako by sme si priali a to až do zimných mesiacov. Rozhodli sme sa, že pre tento stavebný zámer nemá zmysel na krátky čas venovať energiu a zdroje do sprístupnenia expozícií verejnosti. Podnikli sme radšej kroky vedúce k rozobratiu čo najväčšej časti kóji, aby mohli stavebníci rýchlejšie a ľahšie pracovať. Keďže sme vedeli, že výstavný materiál a zbierky sa vrátia, venovali sme získaný čas ich očisteniu, obnove a konzervovaniu. Samotné stavebné práce prebiehali od decembra 2020 do februára 2021. Oproti plánovanému harmonogramu ich tak, ako mnohé iné veci na Slovensku, spomalili

protiepidemiologické opatrenia. Po dostavbe kovovej konštrukcie sme konečne mohli prejsť k obnove stálej expozície. S nasadením všetkých síl pri dodržiavaní protiepidemiologických opatrení sme do istej miery nanovo vybudovali stálu expozíciu. Obnoviť bolo treba všetko od osvetlenia cez tapetové steny kóji po figuríny. V zimnom období bolo mnoho náročnejšie získať doplnkový materiál (napríklad traviny), ktorý kóje oživuje. Pretože podlažie má svoju pevne danú výšku, mamut - jedna z našich atrakcií - sa musel presunúť na nové miesto a to si vyžiadalo aj čiastočnú zmenu pôvodného vzhľadu expozície. Už na začiatku marca sme boli skoro úplne pripravení na návštevníkov. Zbierky sa vrátili na svoje miesto, figuríny stáli pripravené, svetlá svietili. Pracovalo sa už len na dokončení kóje venovanej E. A. Cernanovi, astronautovi kysuckého pôvodu, ktorý stál na mesiaci. Napriek našej námahe a pripravenosti sme kvôli pretrvávajúcim opatreniam museli počkať s otvorením obnovenej stálej expozície až do 2. mája 2021. Čas sme však nepremárnili a podarilo sa nám vylepšiť niektoré z nášho pohľadu estetické nedostatky. Zároveň sme využili novovzniknutý priestor na inštaláciu výstavy „Socialistické Kysuce alebo Takto sme žili.“. Určite je tu na mieste vyjadriť vďaka všetkým zamestnancom Kysuckého múzea, ktorí sa podieľali na obnove expozičných priestorov a umožnili tak verejnosti znovu ich využívať.

Nové výstavy aj sprístupnené Múzeum kysuckej dediny. Aj na to sa môžu návštevníci tešiť

ALEXANDRA JANIGOVÁ

Po otvorení brán všetkých našich expozícií máme v Kysuckom múzeu pre návštevníkov pripravené viaceré výstavy. V budove Kysuckého múzea v Čadci sa potešia z výstav najmä deti. Od 6. júna môžete navštíviť zaujímavú výstavu kaleidoskopov z najväčšej zbierky v Slovenskej republike pod názvom Kaleidoskop – vedecká hračka. Ide o interaktívnu výstavu vedeckých hračiek, hier, hlavolamov a jednoduchých neškolských fyzikálnych experimentov pre malých i veľkých. Pozrieť si môžete viac ako 400 exponátov (310 kaleidoskopov rôznych konštrukcií a dizajnov, 63 vedeckých hračiek, 18 hlavolamov a 9 fyzikálnych experimentov) a 40 optických klamov.

Od 17. mája je k dispozícii aj výstava Hlávka do krásy odetá, na ktorej budeme vystavovať čepce z našich vlastných zbierok. Súčasťou tejto výstavy budú aj sprievodné aktivity v podobe tvorivých dielní pre deti, žiakov, študentov, prípadne rodiny s deťmi. Výstavu podporil Fond na podporu umenia. Okrem toho stále prebieha aj výstava Príroda Kysúc a život v nej. Určená je najmä deťom, žiakom, študentom, ale aj širokej verejnosti a ponúka jeden zo spôsobov, ako predstaviť a priblížiť les, ochranu prírody,

lesnú zver a zabraňovanie poškodzovania lesov. Zároveň dokumentuje, akým spôsobom sa dá pričiniť k zveladeniu a ochrane lesov a prírody. Návštevníci sa môžu započúvať do zvukov lesa a jeho živočíchov, naučia sa poznávať stromy podľa tvaru koruny, kôry, plodu, listu, štruktúry a farby dreva, ale tiež podľa zvuku. Výstava ponúka zábavné a pritom poučné hranie pri určovaní znakov na letorastoch a púčikoch, určovaní stromov, semien a plodov. Pre deti sú pripravené rôzne tabule poznania o vtákoch, hubách či lesnej zveri.

Otvorený je aj Kaštieľ Radoľa, v ktorom návštevníkov okrem troch stálych expozícií čakajú aj tri výstavy. Na prvej z nich pod názvom Ihlou maľované môžete vidieť výšivky, ktoré sú taktiež z našich zbierok. Ponúkaný je tu prierez výšiviek naprieč rôznymi kysuckými oblasťami. Zaujímavosťou výstavy je určite aj bytový textil, pri ktorom je často využívaný geometrický a zoomorfný motív vtákov, holubov, kohútov. Výstava je obohatená o banery, na ktorých si prečítate nielen o histórii, ale aj druhoch výšiviek. Dozviete sa aj o spôsobe ich čistenia, či o ošetrovaní. Zaujímavé sú aj informácie o technike, kompozícii a farebnosti. Okrem toho na výstave

Novinky

môžete vidieť vzorkovníky výšiviek, ktoré sú tiež súčasťou zbierkového fondu múzea.

Veľmi pútavou je aj prezentácia žiakov Strednej odbornej školy strojníckej z Kysuckého Nového Mesta pod názvom Z kováčskej dielne. Predstavujú tu svoju tvorbu súčasní aj bývalí študenti odboru umelecko-remeselné spracúvanie kovov so zameraním na kovácke a zámočnícke práce. Odbor, ktorý študujú, je atraktívny aj pre dnešných mladých ľudí a na Slovensku už nie je veľa škôl, kde sa dá vyučiť tomuto tradičnému remeslu. Nájdete tu krbové súpravy, kované plastiky, stôl, lavičku, hojacie kreslo, kovaný šachový stolík, ale aj svietniky, ktoré boli vytvorené počas rôznych fáz štúdia. Predchádzala im starostlivá príprava formou výtvarných štúdií. Od 23.

mája môžete v kaštieli obdivovať aj krásu Českého granátu na výstave Český granát - od ťažby po secesný šperk. Tá potrvá do 5. septembra.

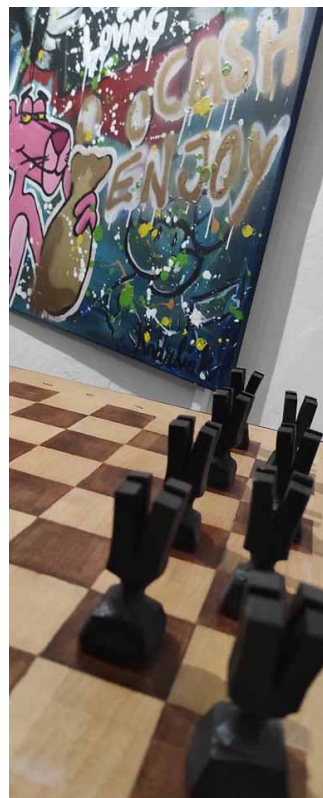
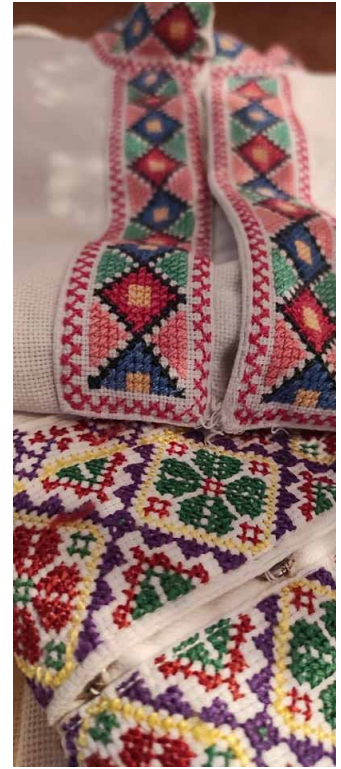
Po znovuotvorení Vlastivedného múzea v Krásne nad Kysucou sa môžete tešiť na obnovenú stálu expozíciu Kysucká odysea, ale aj výstavu Socialistické Kysuce, alebo Takto sme žili, či krásnu geologickú expozíciu pod názvom Cesta do stredu zeme.

Od 1. mája sme sprístupnili aj Múzeum kysuckej dediny, kde si ľudia, zatiaľ bez sprievodu môžu pozrieť skanzen a jednotlivé objekty. K dispozícii sú pre návštevníkov aj dve výstavy Drotári a drotárstvo a Vlaky s vôňou dreva. Previesť sa návštevníci môžu už aj Historickou lesnou úvratkou železnicou.

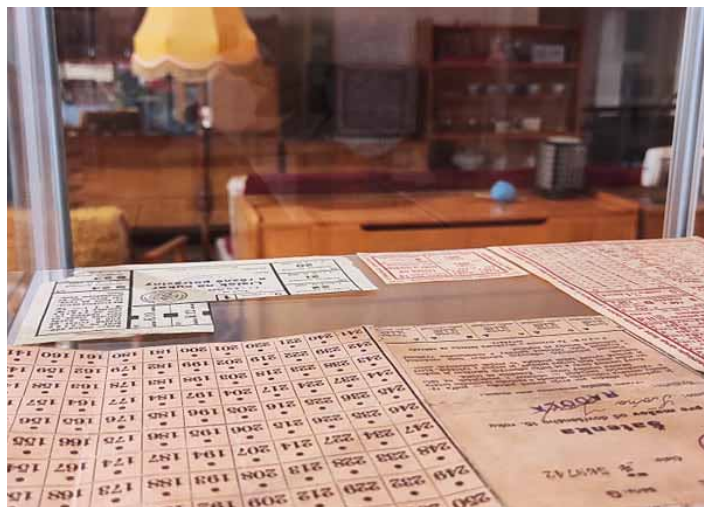

Z výstavy Hlávka do krásy odetá (Alexandra Janigová)

Výstavy: Ihlou maľované
(hore) a Z kováčskej
dielne v Kaštieli Radoľa
(Alexandra Janigová)

Novinky

Výstava Socialistické Kysuce (Alexandra Janigová)

KYSUCKÝ MÚZEJNÍK

ELEKTRONICKÝ POPULÁRNO-VEDECKÝ
ČASOPIS KYSUCKÉHO MÚZEA

ČÍSLO 1 • 2021 • ROČNÍK II.

Vydáva
Kysucké múzeum,
organizácia v zriaďovateľskej pôsobnosti
Žilinského samosprávneho kraja
Moyzesova 50
022 01 Čadca

www.kysuckemuzeum.sk

Za jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú autori!

Šéfredaktor: MGR. ANDREA PARÁČOVÁ
Zodpovedný redaktor: MGR. HELENA KOTVASOVÁ
Redakčná rada: MGR. TOMÁŠ ADAMČÍK, PHD.; PHDR. MARIÁN LIŠČÁK, PHD.;
MGR. DANKA MAJERČÍKOVÁ
Grafická úprava: MGR. MARTIN TURÓCI, PHD.
Kontakt na redakciu: kysuckemuzeum@vuczilina.sk

ISSN 2729-7446

Hlavný mediálny partner:

www.mojekysuce.sk